

Návrh Doporučení CM/Rec (2010) Výboru ministrů členským státním o probačních pravidlech Evropské rady

Komentář

Hlava I: Předmět, aplikace, definice a základní principy

Předmět a aplikace

Ačkoliv termín *probační* není snadné jednoduše či přesně definovat, jedná se o běžný mezinárodně a široce srozumitelný pojem týkající se uspořádání dohledu nad pachateli trestných činů ve společenství a vztahující se k organizacím (probační orgány, probační služba) odpovídajícím za tuto činnost. V mnoha zemích je hlavním znakem probace zákonný dohled nad pachateli trestných činů ve společenství. Probace je rovněž charakteristická *podmíněností*: v případě, že se osoba znovu dopustí trestného činu nebo nedodrží stanovené podmínky, může být znovu předvolána k soudu a odsouzena k trestu. Definice přijatá v těchto pravidlech klade důraz zejména na *zákonný* základ probace při uplatnění sankcí a opatření v reakci na trestný čin; *dohled*, který zahrnuje vedení a podporu, jakož i kontrolu (v příslušných případech) a *účel* této činnosti, kterým je jak posílení sociálního zapojení pachatelů trestných činů, tak zvýšení bezpečnosti společnosti. Pravidla přejímají širokou definici termínu *probační* zahrnující různou škálu činností vykonávanou probačními orgány v celé Evropě s přihlédnutím k rozličným tradicím, institucím a praxi probace napříč kontinentem, nikoliv pouze v těch zemích, ve kterých má probace dlouholetou tradici, ale i tam, kde jsou rozvíjeny a poskytovány nové služby.

Termín „probační orgány“ zahrnuje probační služby a služby sociální činnosti trestní justice bez ohledu na to, zda jsou organizovány na národní, regionální či místní úrovni. Tato pravidla se vztahují i na další organizace při plnění úkolů, pro které platí tato pravidla, včetně dalších státních, nevládních a komerčních organizací.

Probační orgány jsou zde definovány s odkazem na jejich odpovědnost a úkoly, které mají plnit. Napříč Evropou vykonávají probační orgány širokou a různorodou škálu úkolů, které odrážejí jejich odlišný původ a rozvoj probační praxe v jednotlivých zemích, stejně jako zákonné, sociální a kulturní rozdíly. Definice se výslovně vztahuje na nejběžnější „základní“ úkoly. Tyto a další úkoly jsou podrobněji pojednány v pravidlech a komentářích. Zatímco většina probačních orgánů byla původně založena pro práci s pachateli, v mnoha zemích byly těmto orgánům svěřeny rovněž úkoly práce s oběťmi. Obecné povinnosti států vůči obětem trestných činů jsou vymezeny v Doporučení Rec (2006) 8 Výboru ministrů pro členské státy o pomoci obětem trestných činů a v mnoha zemích je příspěvek probačních orgánů k plnění těchto úkolů nezanedbatelný.

Základní principy

1.

Probační orgány působí v rámci systému trestní justice. Prosazují rozhodnutí soudu a dalších orgánů a spolupracují s dalšími orgány při pokusu o omezení trestné činnosti. Probační orgány se odlišují svým důrazem na pomoc, vedení a domlouvání při práci s pachateli. Osobní vztahy jsou v této oblasti klíčové. Existují spolehlivé důkazy výzkumů, které prokazují, že silné odborné vztahy jsou efektivní při zajištění změny v chování a jednání pachatelů. Existují rovněž důkazy, které naznačují, že vztahy mají větší vliv než jakákoliv jiná specifická metoda či technika.

Termín dohled zahrnuje v příslušných případech kontrolu. Probační orgány činí maximum, aby omezily opakované páchaní trestné činnosti, a v případě, že jsou zásahy nabízející pomoc a podporu na ochranu veřejnosti nedostatečné nebo je pachatel odmítá, může se ukázat jako nezbytné přijetí opatření kontroly a jejich aplikace. Současně probační orgány nikdy nezajišťují **pouze** sledování a kontrolu, a to ani za okolností, kdy jsou tyto nezbytnou součástí dohledu. S vírou, že lidé se mohou změnit, se probace snaží o dosažení rehabilitace prostřednictvím práce s pachateli, která jim pomůže a podpoří je při vedení života a dodržování zákonů. Sem patří i vytváření příležitostí pro pachatele, pomoc se získáním dovedností, které potřebují pro dobré využití těchto příležitostí, a jejich motivace k tomu. Sociální zapojení je požadavkem spravedlnosti a klíčovým cílem probační praxe. Snaha probace o podporu sociálního zapojení může přispět k omezení opakovaného páchaní trestné činnosti.

2.

Probační personál musí vždy přihlížet k lidským právům pachatele. Princip minimálních zásahů je třeba uplatnit tak, aby veškeré omezení práv pachatele nebylo výraznější, než vyžaduje závažnost trestného činu a/nebo představovaného rizika. **V případě, že pachatel představuje významné riziko, které nesouvisí přímo se závažností původního trestného činu či rozsudkem, je třeba ho řešit s využitím jiných postupů, které jsou relevantní pro jejich situaci, jako jsou postupy léčby mentálního zdraví. Jejich lidská práva nesmí být ohrožena pouze v důsledku jejich trestného jednání.** Při pokusu o omezení rizika opakovaného páchaní trestné činnosti a zejména veškerých rizik vzniku závažných škod mohou být někdy práva pachatele omezena. Zejména existují okolnosti, za kterých může být omezeno právo na svobodu pohybu a právo na soukromí. Toto pravidlo uznává, že práva pachatele mohou být takto omezena, trvá však na tom, že k jejich právům je třeba vždy přihlížet. Práva by neměla být omezována více, než je nezbytné v důsledku legitimního účelu trestu. Dodržování práv pachatele je také podmínkou pro jejich sociální zapojení a podporu jejich rehabilitace.

3.

V některých právních řádech nabízejí probační orgány služby přímo obětem trestných činů. Jinde často spolupracují s dalšími organizacemi či jednotlivci, kteří podporu pro oběti nabízejí. Toto pravidlo vyžaduje, aby probační orgány chránily lidská práva skutečných či potenciálních obětí a aby při své práci přihlížely k jejich zájmům. Odpovědnost probačních orgánů ve vztahu k obětem je upravena v hlavě VI těchto pravidel.

4.

Tento dobře odůvodněný princip nediskriminace uznává, že služby probace jsou často určeny a poskytovány, aby reagovaly na okolnosti většiny uživatelů služeb. Nelze však předpokládat, že stejné služby jsou vhodné pro všechny. Například způsob výkonu dohledu, u kterého se domníváme, že je vhodný pro muže, nemusí být vždy vhodný pro ženy. Nespravedlivá diskriminace může vycházet také z jiných okolností, včetně rozdílů pohlaví, rasy, barvy pleti, tělesného postižení, náboženského vyznání, sexuální orientace, politických či jiných názorů, národnosti, sociálního původu, náležitosti k národnostní menšině, postavení v důsledku majetku, narození či jiného postavení. Vzhledem k tomu, že diskriminace bývá často nepřímá nebo bezděčná, orgány by měly aktivně pracovat na pravidelných kontrolách svých vlastních pravidel, aby zjistily, zda nemají diskriminační důsledky. Veškerá nová pravidla či postupy by měly být pravidelně předmětem takového „hodnocení rovnosti“. Je rovněž nepřijatelné a nespravedlivé zdůrazňovat rozdíly a předpokládat, že například všechny menšinové etnické skupiny mají stejné potřeby a že jejich potřeby se liší od potřeb většiny. Protože každý má vlastní pohlaví, rasu, barvu pleti, jazyk atd., jednání s lidmi na základě jejich náležitosti ke skupině může často vést k nespravedlivé diskriminaci. Pro zajištění, aby bylo s každým zacházeno vhodným způsobem a jako s rovnocenným partnerem, musí služby plně přihlížet k individuálním okolnostem a potřebám.

5.

Toto je konkrétní aplikace základního principu č. 2. Soudní rozhodnutí by mělo stanovit omezení práv odpovídající konkrétnímu případu (pod termínem soudní se v tomto případě skrývá i vyšetřovací orgán, který v některých právních řádech rozhoduje o povaze a míře zapojení probace, zejména v případě, že má takové zapojení spíše formu opatření než sankce).

Práva mohou být omezena jako trest za trestný čin a/nebo za účelem ochrany veřejnosti. V případě omezení práv za účelem ochrany veřejnosti před budoucí trestnou činností musí takové omezení vycházet z řádného a pečlivého posouzení rizika, které takový pachatel představuje, s využitím nejlepších dostupných metod hodnocení (viz pravidlo 66 a komentář k němu). Při provádění soudního rozhodnutí nesmí probační orgán omezovat práva pachatele více, než vyžadují důsledky a dopady sankcí či opatření stanovených na základě zákona.

V některých zemích mohou rozhodnutí přijímat i jiné orgány, například vězeňské orgány. U takových správních rozhodnutí by mělo existovat ustanovení o možnosti odvolání k soudu.

6.

V případě, že se vyžaduje formální souhlas pachatele s využitím probace, probační personál musí zajistit, aby pachatel pochopil svá práva a plný dopad poskytnutí (nebo neposkytnutí) souhlasu. Toto je třeba pachatelům řádně vysvětlit a je třeba věnovat péči zajištění jejich pochopení. I v případě, že se souhlas formálně nevyžaduje, probační personál by měl vynaložit maximální úsilí na zajištění porozumění pachatele a v maximální možné míře zajistit jeho souhlas s jakýmkoliv rozhodnutím, které na něj má vliv. Zatímco povinnost probačního personálu zabránit páchání trestné činnosti od něj může někdy vyžadovat kroky proti přání pachatele, je třeba tuto skutečnost pachateli vysvětlit a pokusit se získat jeho souhlas s legitimitou rozhodnutí. Stejně jako etický princip, i tento přístup posiluje pravděpodobnost spolupráce.

7.

Ačkoliv zapojení probace před rozhodnutím o vině je v některých právních řádech omezeno, v jiných mohou soudní orgány pověřit probační orgány, aby se zapojily před vyšetřováním a soudním procesem nebo místo něj. Tento princip stanoví, že musí být zachována presumpce neviny obžalovaných, a proto musí jakýmkoliv zásah probace za takových okolností vycházet z jejich informovaného souhlasu. Poskytnutí souhlasu tímto způsobem nesmí být považováno za připuštění viny. V tomto pravidle „zásah“ **nezahrnuje** poskytování informací soudním orgánům – například vypracování zpráv.

8.

Probační orgány mohou mít mnoho povinností a jsou zapojeny zejména do implementace soudních rozhodnutí, ochrany veřejnosti a dohledu nad pachateli. Většina jejich práce, pokud ne všechna, má proto významné dopady na lidská práva. Odpovědnost a úkoly orgánů tedy musí vhodným způsobem vycházet z pevných zákonných základů, aby byla zajištěna jejich autorita a odpovědnost.

9.

V některých právních řádech jsou úkoly probace plněny jinými orgány, včetně dalších veřejných orgánů, nezávislých, charitativních nebo nevládních organizací. Na takové práci se někdy podílejí i komerční společnosti. Tento princip stanoví, že bez ohledu na to, jak jsou takové služby poskytovány, vláda či veřejný orgán nese nadále odpovědnost za zajištění, aby byly poskytovány vhodným způsobem a v souladu s těmito pravidly. Veřejné orgány proto mohou pověřit výkonem práce jiné organizace a osoby, musí však existovat robustní a vhodné systémy kontroly a odpovědnosti, které umožní veřejným orgánům splnit jejich odpovědnost za zajištění kvality a standardů.

10.

Tento princip stanoví, že probační práce by měla být uznána za klíčový prvek spravedlivého a humánního systému trestní justice. Taková práce vyžaduje značné znalosti a dovednosti a musí jí být propůjčeno postavení uznávající její hodnotu a odborné zkušenosti. Je také zřejmé, že orgánům musí být poskytnuty dostatečné zdroje, aby mohly své úkoly plnit. Stejně jako jsou v mnoha zemích přeplněná vězení, čímž dochází k ohrožení práv vězňů a omezení jejich možnosti konstruktivní práce, může docházet i k „přetížení“ probace a omezení jejího potenciálu chránit veřejnost a pracovat na úspěšné rehabilitaci pachatelů.

11.

Rozhodující orgány by měly uznat a ocenit znalosti a dovednosti probačního personálu, které jim mohou pomoci přijmout spravedlivé a efektivní rozhodnutí. Probační personál může nabídnout informace a názory o důvodech páchaní trestné činnosti, rizicích opakovaného páchaní trestné činnosti, riziku vzniku škod, možných zásazích, které mohou omezit taková rizika, a obecně specifických důsledcích jednotlivých rozhodnutí v konkrétním případě. Probační personál může zejména poskytnout poradenství o vhodnosti pachatele pro dohled společnosti a pravděpodobnost plnění podmínek z jeho strany. Zatímco pravidlo 11 vyžaduje, aby rozhodující orgány respektovaly zkušenosti a odborné znalosti probačních orgánů a pozorně přihlížely k radám, které nabízejí, pravidlo nelze v žádném případě vykládat jako doporučení k zasahování do nezávislosti soudních orgánů, které samy rozhodují o tom, zda a v jakém rozsahu se budou takovými radami řídit.

V mnoha právních řádech může probační personál také zpětně podávat hlášení kompetentním orgánům o pokroku své práce a za určitých okolností mohou takové orgány požádat o další vedení či pokyny.

12.

Pravidlo 1 potvrzuje sociální zapojení jako základní princip probační praxe. Toto pravidlo uznává, že má-li být dosaženo sociálního zapojení pachatele, musí probační práce probíhat v úzké spolupráci s širokou řadou dalších orgánů. Organizace mohou potřebovat poradenství probace, které jim pomůže zajistit, aby byly jejich služby pro pachatele snadno a spravedlivě dostupné.

Komplexní potřeby mnoha pachatelů mohou rovněž vyžadovat koordinovanou a doplňující spolupráci v rámci několika oborů. Různé dovednosti a perspektivy řady odborníků jsou nezbytnou součástí práce s pachateli ve společnosti a zajištění bezpečnosti veřejnosti.

13.

Probační orgány by měly svou práci posuzovat podle principů a standardů upravených jejich národním právem. To lze vnímat také jako aspekt sociálního zapojení - způsob zajištění, aby práva pachatele byla uchována v maximálním možném rozsahu v souladu s trestem a aby byla zachována bezpečnost společnosti. Mezinárodní společenství prostřednictvím Rady Evropy stanovilo normy vycházející ze základních lidských práv, které umožňují zemím porovnávat svou vlastní praxi s jinými zeměmi a využívat takové srovnání jako kontrolu proti nepřiměřeným nebo jinak neetickým zásahům. Doporučení č. R (97) 12 o personálu zajišťujícím sankce a opatření ve své Příloze II upravuje mnohé tyto etické normy.

14.

Toto pravidlo lze vnímat také jako další aspekt odpovědnosti. Probační orgány musí nést odpovědnost nejenom vůči veřejným orgánům, ale také vůči těm, kdo využívají jejich služby. Pro legitimitu orgánu je klíčové, aby takto reagoval na lidi, kteří jsou jeho rozhodnutími a postupy ovlivněni. Uživatelé služeb by měli být informováni i o tom, jak podat stížnost, a k dispozici by měly být přímé a nestranné postupy. To je podrobněji rozpracováno v hlavě VII těchto pravidel.

15.

Jedná se o logický důsledek pravidel 8 a 9. Vzhledem k tomu, že probace se musí řídit zákonem, musí existovat vhodný systém kontroly a sledování pro zajištění její odpovědnosti. Takto mohou mít orgány a veřejnost důvěru ve skutečnost, že probační práce je provozována tak, jak má. Toto pravidlo se vztahuje také na nezávislé monitorování, protože kromě rutinních kontrol, které by měli manažeři vykonávat v rámci svých povinností, musí být orgány otevřené prověření pochybností a kontrole prostřednictvím nezávislého šetření. Transparentní inspekce vládních orgánů, stejně jako nezávislý monitoring ze strany ombudsmana nebo obránců lidských práv, patří k nejčastějším způsobům, jak toho dosáhnout.

Je také důležité, aby probační orgány mohly dle potřeby vykázat kompetentním orgánům způsob, jak provádí rozhodnutí v jednotlivých případech. *To může zahrnovat například „zprávy o pokroku“ o jednotlivcích pod dozorem.*

16.

Nejlepší postupy probace by měly vycházet z důkazů. Zejména je třeba hledat postupy, které rozhodnou o jejich úspěšnosti při dosahování stanovených cílů. Výzkumy mohou také posuzovat další důsledky pravidel a praxe, z nichž některé mohou být neúmyslné. Výzkumy by měly být pečlivé a nestranné a účast univerzit a dalších středisek výzkumu může zajistit takovým průzkumům nestrannost a propůjčit autoritu. Zjištění takových výzkumů by měla být zveřejněna, protože je nezbytné, aby byla použita jako vodítko pro rozvoj pravidel a postupů.

17.

Je poměrně běžné, že v mnoha zemích veřejnost jen málo chápe, co probační orgány dělají. Probace málokdy přitahuje pozornost veřejnosti například tak, jak je tomu u vězení. Tento princip podporuje odpovědné orgány a probační orgány v tom, aby proměnily probaci v „šampióna“ – aby pracovaly s médii na vysvětlování toho, o co se probace pokouší, co dosahuje a proč je důležitá. Orgány by měly projevit nápaditost a kreativitu při hledání způsobů plnění tohoto úkolu - zvýšení povědomí veřejnosti o zvyšování důvěry v probační práci.

Hlava II: Organizace a personál

Organizace

18.

Hlava II uznává význam organizace, personálu, managementu a zdrojů při realizaci principů probace. Bez takové infrastruktury je nepravděpodobné, že by probace dosáhla splnění svého účelu nebo se prokázala její hodnota. Pravidlo 18 stanoví, že dobře řízená organizace s dostatečnými zdroji je nezbytná, pokud má být dosaženo uznání významu a hodnoty probace.

19.

Poskytování služeb je v jednotlivých zemích zajišťováno různě. Bez ohledu na to musí uspořádání a správa, pravidla a postupy vycházet z jasných pravidel a vodítek, které je třeba pravidelně kontrolovat a v případě potřeby aktualizovat. Postavení takových pokynů by mělo být jasné – například existují rozdíly mezi zákony a nařízeními, které je třeba dodržovat, pokyny, které vyžadují výklad a aplikaci, a radami, které je třeba dodržovat. To by nemělo personálu bránit, ale spíše jej podporovat ve využívání svého odborného úsudku při uplatňování těchto pravidel.

20.

Zatímco mnohé probační orgány jsou součástí veřejného sektoru, toto pravidlo uznává, že v mnoha zemích existují soukromé orgány (nevládní, charitativní a komerční), které se zapojují do správy a plnění probačních úkolů a poskytování služeb. Bez ohledu na to, zda jsou služby zajištěny touto cestou, musí veřejné orgány zajistit, aby je zajišťovala řádná organizace. Pověření výkonem by mělo být spojeno s prověřením solidnosti příslušné organizace a musí existovat postupy na zajištění vhodné kontroly a odpovědnosti. Standardy poskytování služby musí být – a musí být vnímány – stejně vysoké jak v soukromém/nezávislém, tak i ve veřejném sektoru.

Personál

21.

Toto pravidlo stanoví, že probační personál by měl mít postavení a respekt odpovídající hodnotě jeho práce, jeho dovednostem a znalostem. Stejně jako se dostává malého porozumění práci probačních orgánů obecně (viz poznámka k pravidlu 10), další odborníci a členové veřejnosti nedostatečně chápou odlišné odborné zkušenosti probačního personálu. Pečlivý management, vhodné zdroje, přísné postupy při výběru personálu, vysoké standardy odborného vzdělání a školení a odměňování odrážející dovednosti a postavení personálu, to vše je potřebné pro zajištění toho, aby probační orgány a jejich personál měli k dispozici dostatečné postavení, důvěru a respekt.

Je nutno poznamenat, že moderní probační služby často využívají širokou škálu personálu – včetně osob, které nesou odpovědnost za různé formy poskytování služeb, manažerů, pracovníků podpory a správců – a tato pravidla platí pro ně pro všechny.

22.

Nábor a výběr musí být spravedlivý a přísný a musí ve všech ohledech dodržovat principy dobré praxe pracovního vztahu. Probační orgány musí jasně stanovit potřebné kvality a vlastnosti a tyto musí být následně při výběrovém procesu testovány. Stejně jako intelektuální schopnosti a vhodnou úroveň vzdělání by měly prověřovat osobní kvality včetně upřímnosti, osobní integrity, lidskosti, trpělivosti a tolerance. Postupy by měly prověřit potenciál kandidátů získat přínosy z úvodního školení a znalosti, které budou potřebovat pro práci s nimi.

Nábor a výběr by měly respektovat nejlepší principy rovnosti příležitostí. Rovnost příležitostí by měla jít dále než za pouhé stanovení kvót. V případě zjištění, že některé skupiny jsou mezi pracovními silami nedostatečně zastoupeny, by se měly orgány pokusit zjistit, proč tomu tak je, a přijmout opatření za účelem odstranění veškerých zábran pro podání žádostí o pracovní místo nebo překážek pro jmenování tak, aby měly veškeré skupiny rovnou šanci na získání zaměstnání. To předpokládá určité sledování žádostí o pracovní místo a jmenování, jakož i kontrolu důvodů v případě odchodů personálu z orgánu. Pracovní síly by měly odrážet charakter komunity, které slouží, a přispívat tak k legitimitě orgánu. Orgány by měly uznávat hodnoty a silné stránky různých skupin personálu.

Vzhledem k tomu, že definice hodnot probace zahrnuje i víru v možnost změny osobnosti a význam sociálního zapojení někdejších pachatelů, předchozí záznam nebo zápis v rejstříku trestů by neměl automaticky bránit v přijetí uchazeče. Bývalí pachatelé ve skutečnosti vnášejí do probační práce jedinečné přínosy díky vlastní zkušenosti z páchání trestné činnosti, jejího zanechání (*zastavení páchání trestné činnosti a setrvání na tomto postoji*) a procesu trestní justice. Při přijímání rozhodnutí ohledně jmenování je třeba přihlížet a) k povaze a závažnosti trestného činu, b) délce času, který uplynul od spáchání trestného činu, a c) přístupu žadatele ke svému záznamu.

23.

Rozdílný personál má odlišné role, které hraje v probaci, a proto se vyžadují rozdílné úrovně vzdělání a školení. Přístup ke vzdělání a školení v různých fázích kariéry by měl veškerému personálu umožnit dosažení maximální kvality poskytovaných služeb. Měl by souviset s úkoly a odpovědností a být užitečný pro odborný rozvoj.

24.

Program úvodního školení by měl zajistit jasné pochopení dovedností, znalostí a hodnot potřebných pro práci. Vzhledem k tomu, že v rámci orgánu existuje potřeba rozdílných rolí a rozdílných oblastí zkušeností, veškerý personál musí mít možnosti vzdělávání a školení vhodné pro své role. Účast na školeních nebo „pracovních“ školeních sama o sobě není dostatečná, byť je hodnotná. Personál je třeba hodnotit, aby se zjistilo, zda dosáhl požadovaných standardů. Je také důležité, aby měl personál přístup ke kvalifikačním, které potvrdí jeho dosaženou úroveň odbornosti. Vzhledem k tomu, že probační personál usiluje o řádné odborné postavení, tato kvalifikace by měla podléhat procesu nezávislého, externího ověření jako záruky její kvality a měla by být uznávána i mimo oblast probace.

25.

Úvodní školení by mělo personál připravit na spolehlivý výkon práce v nové roli. Veškerý personál by měl mít možnosti školení při práci. To je nezbytné pro zohlednění nové legislativy, pravidel, praxe a dalšího relevantního vývoje. Současně by mělo existovat školení, které personálu umožní přesun do nových rolí, ve kterých je orgán bude případně potřebovat, a pro zajištění jejich průběžného odborného rozvoje.

26.

Probační práce zahrnuje posuzování a přijímání rozhodnutí. Zatímco kroky personálu jsou předepsány zákonem a pravidly orgánu, personál by měl být školen a podporován v tom, aby při přijímání platných rozhodnutí využíval svůj odborný úsudek a současně nezapomínal na potřebu odpovědnosti.

27.

Toto pravidlo se zabývá konkrétním případem pachatelů, kteří mají tendenci se dopouštět konkrétního druhu trestných činů (například sexuálních trestných činů, násilných trestných činů) nebo jejichž chování je spojeno s trvalými problémy (například drogy nebo alkoholismus, pachatelé s mentálními zdravotními problémy). Orgány mohou personálu pracujícímu s takovými specifickými případy přidělit role specialistů. Role specialisty tohoto druhu vyžaduje speciální dovednosti a znalosti a orgány musí zajistit, aby bylo personálu poskytnuto příslušné školení.

Rozsah, v jakém se práce rozvine do specializovaných oddělení orgánu, se bude mezi jednotlivými zeměmi lišit. I v případě existence specializovaného útvaru by měl mít veškerý personál dostatečné znalosti o potřebách konkrétních pachatelů, aby měl možnost posoudit pachatele, vytvořit reference a efektivně spolupracovat s těmito specializovanými odděleními.

28.

Toto pravidlo úzce souvisí se základním principem obsaženým v pravidle 4 a uznává, že školení musí odpovídat rozličnosti a individualitě. Úvodní školení by mělo připravit veškerý personál na práci s různými pachateli a zohlednit odlišné dovednosti potřebné pro práci s konkrétními pachateli či oběťmi. Například efektivní práce s mladými lidmi může vyžadovat poměrně odlišné dovednosti, než jaké jsou potřeba pro práci s dospělými. I ženy mohou mít speciální potřeby. Výzkumy například naznačují, že pachatelé – ženy byly mnohem častěji než muži v minulosti oběťmi trestných činů. Mohou mít rovněž odpovědnost za péči o dítě. Takové úvahy – které se mohou týkat také některých mužů – způsobí pravděpodobně rozdíly ve způsobu provádění dohledu. Školení by mělo zvyšovat povědomí personálu o takových možnostech a jejich dopadech pro praxi.

Podobně oběti reagují na trestné činy proti sobě různými způsoby a při práci s oběťmi musí být probační personál školen, aby tuto skutečnost plně zohlednil a svou odpovědnost plnil příslušným způsobem.

Je třeba se zmínit zejména o postavení cizích státních příslušníků, protože jsou jim často odpírány služby, které mají domácí státní příslušníci k dispozici. V některých případech například musí podstoupit deportaci. Probační personál bude možná muset spolupracovat s jejich zemí původu a taková práce často vyžaduje mimořádné, specializované znalosti a dovednosti. O tom je podrobněji pojednáno v pravidlech 63-65 a souvisejících komentářích.

Obecně by se mělo úvodní školení zaměřit na zvýšení povědomí veškerého personálu o významu respektování a posouzení odlišnosti a přizpůsobení práce potřebám příjemců služeb.

29.

Dostatečný počet personálu je základem efektivity a účinnosti orgánu. Pokud je pracovní zátěž personálu příliš vysoká, probační orgán nebude schopen pracovat tak, jak by měl. Pracovní zátěž by měla být posuzována holisticky s přihlédnutím k náročnosti jednotlivých případů a nikoliv pouze na základě počtu případů nebo pachatelů pod dozorem. Celkový nedostatek zdrojů omezuje potenciál organizace a nadměrná pracovní zátěž zabrání jednotlivým členům personálu dosáhnout ideální praxe. Toto pravidlo uznává, že orgány nemají vždy takové množství zdrojů, které by bylo ideální. V případě, že pracovní zátěž jednotlivých členů personálu dosáhne nadměrné úrovně, nabude ještě více na významu stanovení priorit. Pravidlo stanoví, že management nese odpovědnost za stanovení strategie zvládnání poptávky a přidělení rozumné a spravedlivé pracovní zátěže jednotlivým členům personálu. V případě, že toho nelze dosáhnout v důsledku tlaku zdrojů, měli by se manažeři aktivně zapojit do poskytování poradenství personálu o tom, které úkoly mají přednost před jinými.

30.

Je klíčové, aby vedoucí personál poskytoval vedení a rady. Pravidelná jednání mezi jednotlivými členy personálu a jejich přímými nadřízenými by měla probíhat za účelem dohledu/podrobné diskuse o případu. Přímému nadřízenému taková jednání také umožní posoudit, co organizace potřebuje udělat na podporu svého personálu, což je často mimořádně náročný a komplexní úkol. Patří sem podpora, motivace, odborný rozvoj a reakce na problémy personálu včetně týmového poradenství a konferencí o případu. Personál může plnit předpokládané standardy, pouze pokud má dostatečnou podporu a je-li organizace dobře uspořádána a řízena.

Stejně jako probační orgán nese odpovědnost vůči veřejným orgánům (pravidla 8 a 15), jednotliví členové personálu musí nést odpovědnost za své postupy vůči svým vedoucím. Jednou z důležitých součástí tohoto procesu je vedení a aktualizace záznamů – záznamů o styku s pachatelem, o významných sděleních a rozhodnutích týkajících se případu. Ty budou uchovávány ve složce případu a budou sepsány dle potřeby a v případě, že orgán poskytuje hlášení soudnímu orgánu o dosaženém pokroku. Záznamy o případu musí být přesné a aktuální a k dispozici ke kontrole ze strany přímých nařízených. Záznamy o případu musí podléhat sledování a lze je využít jako důkaz při šetření stížností. Tyto záležitosti jsou pojednány podrobněji v pravidlech 88 – 92 v hlavě VII a souvisejících komentářích.

31.

Toto pravidlo stanoví, že zatímco všichni členové personálu hrají roli ve spolupráci mezi orgány, manažeři mají výraznou odpovědnost při navazování takových pracovních partnerství a zajišťování, aby vycházela z pevných základů. Efektivní vztahy s dalšími orgány (viz pravidlo 12) mohou vzniknout pouze v případě, že management vytvoří jasné a pevné protokoly o vztazích mezi orgány (např. smlouvy o výměně informací, metody referencí). Podobně jako uvádí pravidlo 17, orgány se musí snažit o pochopení a ocenění své práce a zatímco k tomu přispívá veškerý personál, manažeři nesou odpovědnost za jejich vedení.

32.

Některé problémy jsou vhodným způsobem řešeny na individuálních jednáních (viz pravidlo 30 výše), nicméně za konzultace se skupinou personálu nesou klíčovou odpovědnost manažeři. Profesní asociace, odbory a méně formální uskupení mohou přispívat k zajištění efektivního vztahu mezi personálem a jeho vedením. Stejně jako konzultace o podmínkách práce a zaměstnání musí mít personál příležitost k ovlivnění pravidel orgánu i v jiných ohledech: personál má jedinečné postavení a může tak tvůrce pravidel informovat o výsledcích zavádění pravidel do praxe a jeho zkušenosti jsou významnou součástí důkazů, které by měly být vodítkem pro pravidla a praxi (viz pravidlo 16).

33.

Toto pravidlo tvrdí, že mzda a pracovní podmínky by měly odrážet postavení profese (pravidlo 21), konkrétní soubor úkolů a odpovědností, které jí byly svěřeny, jakož i zkušenosti manažerů a poskytovatelů péče. Kromě přísných standardů pro nábor a výběr je odměňování také významným faktorem při uchování kvalitního personálu. Vysoké standardy vzdělávání a školení vyžadované od probačního personálu mu zajistí dovednosti, díky kterým jsou vhodnými kandidáty pro práci v jiných profesích, a probační orgány musí zajistit, aby mzdy a pracovní podmínky včetně penzijních programů byly dostatečné na udržení přijatého a zaškoleného personálu.

34.

Toto pravidlo se vztahuje na dobrovolníky, kteří pracují jménem probačního orgánu, a nikoliv na ty, kdo pracují jako dobrovolníci s pachateli jako nezávislé osoby nebo v rámci jiných organizací. V mnoha zemích se probace rozvinula z dobrovolnické práce a dobrovolníci dosud uznávaným způsobem přispívají k práci orgánu a pomáhají obětem a pachatelům a poskytují jim podporu. V nejlepším případě představuje zapojení dobrovolníků účast občanské společnosti na reakci na trestný čin, místo přenechání této práce odborníkům. Stejně jako odborníci mohou dobrovolníci pomáhat pachatelům změnit jejich život, mohou sloužit jako pozitivní vzory a mohou pomoci pachatelům pochopit škodu, kterou trestným činem způsobili. Mohou také pracovat jako instruktoři a mohou se s pachateli spřátelit, nabídnout jim vztah, který se cení o to více, protože je méně formální než vztah pachatele s probačním úředníkem. Pachatelé často oceňují zejména čas a odhodlání lidí, kteří jim bez nároku na odměnu poskytují svou podporu a radu. Dobrovolníci mohou probačnímu personálu na základě smlouvy s orgánem pomáhat v mnoha praktických otázkách. Dobrovolníci mohou také působit jako „šampióni“ probace, a tím pomoci společnosti lépe pochopit cíle probace.

Vzhledem k tomu, že dobrovolníci pracují jménem probačního orgánu s pachateli a/nebo oběťmi, kterým má orgán poskytovat řádnou péči, musí existovat proces testování jejich osobní vhodnosti pro práci na takové pozici. Takové testování musí zahrnovat alespoň osobní pohovor s členem personálu a kontrolu výpisu z rejstříku trestů. Stejně jako v případě zaměstnance (viz pravidlo 22) by neměl být předchozí záznam v rejstříku trestů překážkou pro lidi, kteří si přejí v této roli působit. Bývalí pachatelé mohou proměnit vlastní zkušenost ve výrazný a neocenitelný příspěvek pro práci s pachateli a jejich jmenování do role dobrovolníků prokazuje odhodlání orgánu podporovat zanechání trestné činnosti prostřednictvím úspěšného sociálního zapojení.

Dobrovolníci pro plnění svých úkolů potřebují potřebnou podporu.

Dobrovolníci nejsou obvykle žádáni o plnění pracovních úkolů, které vyžadují dovednosti zaměstnaného personálu, a pokud ano, pak pouze jako prostředek uchování zdrojů orgánu.

Dobrovolníci mají stejně jako probační personál povinnost chránit veřejnost a jejich vztah s pachateli nesmí tedy být zcela důvěrný. (Obecné principy důvěrnosti a výměny informace jsou stanoveny v pravidlech 41, 88 – 92 a vysvětleny v souvisejících komentářích.) Pachatelé stejně jako dobrovolníci a personál musí chápat práva a povinnosti související s jejich pracovním vztahem.

Hlava III

Odpovědnost a vztahy s dalšími orgány

35.

Pravidlo 35 upravuje odpovědnost vůči soudním orgánům a spolupráci s nimi ve vztahu ke konkrétním případům. Tyto orgány mají právo na přijetí takových informací a pouze tak budou moci mít v probaci důvěru. Ačkoliv se toto pravidlo vztahuje ke konkrétním případům, uznává také hodnotu obecnější spolupráce, dialogu a diskuse. Například probační personál má často skvělou pozici pro to, aby mohl soudní nebo vězeňské orgány informovat o specifických negativních dopadech vazby, o způsobu provádění veřejných prací nebo hodnotě konkrétních programů zásahu. Stejně tak jsou soudy a další orgány podporovány, aby sdílely příslušné informace a aktivně se podílely na dialogu s probačními orgány.

36.

Probační orgány by měly sepisovat pravidelná hlášení poskytující informace o jejich práci. Tyto zprávy by měly být zveřejňovány a poskytovány soudním orgánům, dalším orgánům přijímajícím rozhodnutí o pachatelích a široké veřejnosti. Rozsah poskytování informací by měl být definován národním právem (viz základní principy obsažené v pravidle 8) v souladu s pravidly týkajícími se profesionální ochrany důvěrnosti. Tyto zprávy by měly kompetentním orgánům a široké veřejnosti umožnit posouzení celkového výkonu probačních orgánů při plnění cílů.

37.

Pachatelé mají často komplexní potřeby související s trestnou činností. Spíše než se pokoušet vytvářet nebo poskytovat veškeré služby plnící tyto potřeby, by měly probační orgány spolupracovat s dalšími organizacemi, které mají příslušné zkušenosti a zdroje. Sem patří nejenom orgány trestní justice a vymáhání zákona, ale i organizace širší občanské společnosti. Zajištění spravedlivého přístupu ke službám je klíčovou složkou sociálního zapojení. Tento přístup probačními orgánům rovněž umožňuje soustředit své zdroje na plnění svých hlavních úkolů.

V příslušných případech by tedy měly probační orgány spolupracovat například se sociálními službami, orgány na podporu obětí, zdravotními službami, soukromými společnostmi a službami zaměstnanosti, orgány pro podporu bydlení a školicími organizacemi, místními společenstvími, dobrovolníky a náboženskými a charitativními organizacemi.

Efektivní spolupráce mezi organizacemi je mimořádně důležitým příspěvkem k bezpečnosti společnosti. Někteří pachatelé představují významné riziko pro veřejnost a toto riziko mohou nejúčinněji zvládnout orgány komplementárním využitím svých dovedností a znalostí. K příkladům takové spolupráce patří koordinované zajištění ochrany veřejnosti ve spolupráci několika organizací a projekty práce s pachateli, kteří se trestných činů dopouštějí často nebo opakovaně. Probační a policejní služby jsou často na špičce provádění těchto opatření, budou však potřebovat i podporu dovedností a zdrojů dalších orgánů.

Výměna informací je klíčovou součástí efektivní partnerské spolupráce. V rámci limitů principů ochrany osobních údajů a zachování důvěrnosti, které jsou v mnoha zemích upraveny zákonem, by měla být probace ochotná předávat a přijímat informace v duchu partnerství s dalšími organizacemi. Taková výměna informací je cenná jak v konkrétních případech, tak obecně, protože pomáhá ovlivňovat pravidla a praxi. (Viz také pravidlo 41.)

38.

Probační orgány by měly podporovat orgány společnosti při plnění jejich odpovědnosti v oblasti péče o pachatele trestných činů jako členy společnosti. Toto pravidlo by nemělo být vykládáno jako stanovení povinnosti probačních orgánů sponzorovat soukromé asociace, ale spíše jim pomáhat, poskytovat rady a pomoc při jejich práci s pachateli a v příslušných případech s oběťmi trestných činů.

Tyto organizace nesou odpovědnost za poskytování služeb všem členům společnosti, nejsou však vždy dostatečně dostupné pro pachatele nebo si nejsou vědomy jejich odlišných potřeb. Probační orgány mohou nabídnout odborné poradenství, jak mohou tyto organizace zajistit, aby pachatelé a bývalí pachatelé získali služby, na které mají právo, a podpořit je v tom, aby byly jejich služby dostupné a relevantní. Probační orgány mohou působit jako „brána“ k těmto službám odkazováním pachatelů na vhodné organizace.

39.

V některých zemích tvoří vězení a probace části jedné organizace. I v případě, že tomu tak není, práce probace nevyhnutelně vyžaduje úzkou spolupráci s vězeňskou službou. Probační personál v některých zemích jedná s vězni v průběhu vazby a nepřipravuje je pouze na propuštění. Probace často nese odpovědnost za dohled po propuštění a probační personál by měl být aktivně zapojen do přípravy vězňů na jejich propuštění a do práce na jejich opětovném usazení (viz také pravidlo 7, Evropská vězeňská pravidla a Doporučení Rec (2003) 22 o podmíněčném propuštění).

40.

Partnerské orgány potřebují stanovení a dosažení dohody o obecném rámci, aby dosáhly dostatečně vysoký standard zásahu vůči pachatelům.

Obvykle je nezbytné písemně jasně stanovit povahu vztahu mezi probačním orgánem a partnerskou organizací. Orgány budou následně moci pracovat dle takových pravidel a budou vědět, na co mají jednotlivé strany právo a co se od nich očekává. V případě, že probační orgán zadává práci jiným organizacím, nese odpovědnost za zajištění, aby taková organizace pracovala efektivně a spravedlivě. Odpovědnost za dosažené výsledky a v příslušných případech za vynaložené peníze je minimálním předpokladem takového vztahu.

41.

Pravidlo 41 stanoví, že smlouvy mezi organizacemi by měly zahrnovat protokoly o výměně informací vycházející z příslušných národních zákonů na ochranu dat.

Principy výměny informací mezi probačním orgánem a dalšími organizacemi a jednotlivci musí být transparentní, aby personál a příjemci služeb chápali okolnosti, za kterých musí být informace poskytnuty. Důležité je zejména, aby organizace a uživatelé služeb včetně pachatelů měli jasno ohledně okolností, za kterých dojde k výměně informací mezi policií a probačním orgánem v zájmu ochrany veřejnosti nebo o rozsahu zachování lékařského či jiného profesionálního tajemství. Soukromé společnosti, například ty, které jsou zapojeny do provádění elektronického sledování, budou muset sdílet informace, a to by mělo být výslovně stanoveno ve smlouvě mezi organizacemi.

Hlava IV

Probační práce

V závislosti na národním právním systému mohou být probační orgány pověřeny plněním jednoho nebo více následujících úkolů:

a) úkoly zahrnující dohled a vedení pachatelů:

- alternativy vazby před vydáním rozsudku,
- podmíněčné neodsouzení,
- probace jako nezávislá sankce uvalená bez vynesení rozsudku o vazbě,
- plné nebo částečné pozastavení vymáhání rozsudku spojené s podmínkami,
- formy předčasného propuštění spojené s dohledem,
- podmíněčné prominutí,
- částečné propuštění na svobodu,
- domácí vězení,
- dovolená z vazby pod dohledem,
- veřejné práce,
- probační nařízení ohledně vzdělávání, zaměstnání, místa bydliště, činností ve volném čase, kontaktování určitých osob a spojování se s určitými osobami, vyhýbání se určitým místům atd.,
- probační nařízení ohledně správy příjmu a finančních povinností,
- léčebné programy pod dohledem probační služby,
- intenzivní dohled specifických pachatelů (pachatelů sexuálních trestných činů, těžkých recidivistů, pachatelů představujících riziko pro společnost),

- omezení svobody pohybu (včetně využití technik dohledu) spojené s jinými formami zásahu ze strany probační služby,
- správa probačních středisek/hostelů, domů na půl cesty.

b) úkoly bez prvku dohledu:

- obecná správa a organizace sankcí a opatření společnosti,
- zprávy před vynesením rozsudku (doporučení vyšetřujícím nebo soudním orgánům ohledně stíhání či nestíhání, ohledně volby sankcí, opatření a zásahů, které může probační služba v konkrétním případě nabídnout),
- poradenské zprávy (pro rady rozhodující o podmíněčném propuštění atd.),
- včasná pomoc po uvěznění a v průběhu policejního zadržení,
- práce s pachateli ve vazbě na přípravě jejich propuštění, dovolené, opětovného usazení (v ústavech duševního zdraví, před soudním líčením, ve vězení atd.),
- následná péče pro bývalé vězně,
- práce s rodinami pachatelů,
- restorativní postupy,
- pomoc obětem (řešení sporů, náhrada).

Jak bylo uvedeno výše, probační orgány plní v různých zemích širokou paletu úkolů.

Zprávy pro soudy a další rozhodující orgány jsou upraveny pravidly 42-46. Veřejné práce, známé v některých zemích jako neplacené práce, jsou upraveny pravidly 47-52. Dohled společnosti nad pachateli je upraven pravidly 53-55. Léčebné programy představují termín, který zahrnuje širokou škálu plánovaných a systematických zásahů, např. na základě principů psychologie kognitivního chování, včetně: obecných programů boje s kriminalitou a programů určených pro specifické trestné činy/pachatele (například agresivní nebo násilné pachatele, závislé osoby, pachatele domácího násilí). Intenzivní dohled se často využívá pro řešení a omezování rizika představovaného určitými pachateli sexuálních trestných činů, těžkých recidivistů a dalších, kteří představují pro společnost významné riziko. Práce s rodinami pachatelů je upravena pravidlem 56, probační práce s cizími státními příslušníky a vlastními státními příslušníky, na které byly uvaleny sankce v zahraničí, jsou upraveny pravidly 63-65. Omezení svobody pohybu může zahrnovat dohled nebo techniky sledování (včetně elektronického sledování – viz pravidla 57-58), které mohou být využity jako podpora pro jiné formy probačních zásahů. Pravidla 59-62 se týkají odpovědnosti probačních orgánů za opětovné usídlení a následnou péči. Práce s oběťmi je upravena pravidly 93-96. Postupy restorativní justice se zabývá pravidlo 97.

Zprávy před vynesením rozsudku

42.

Veškerá práce související s přípravou a prezentací zpráv před vynesením rozsudku musí plně dodržovat procesní práva a ochrany upravené článkem 6 Evropské úmluvy o ochraně základních lidských práv a svobod, která potvrzuje presumpci nevinu.

Hlavním účelem zpráv před vynesením rozsudku je pomoci soudu rozhodnout o vhodném rozsudku (podobné zprávy jsou v některých zemích písemné a pomáhají vyšetřujícím orgánům přijímat rozhodnutí). Zpráva před vynesením rozsudku není ani žádostí o zmírnění trestu, ani součástí případu trestního řízení, ale nabízí nezávislé informace a názory. Měla by být spravedlivá a nestranná v tom smyslu, že by měla obsahovat veškeré relevantní informace bez ohledu na to, zda jsou ve prospěch pachatele či v jeho neprospěch.

Toto pravidlo rovněž vyžaduje, aby probační orgány pravidelně komunikovaly se soudními orgány o okolnostech, za kterých byla zpráva vypracována. Zpráva není ani možná, ani nezbytná ve všech případech, mezi rozhodujícími orgány a probačními orgány by však měla být sjednána jasná kritéria.

Odpovědnost za pravidla nesou jednotlivé právní řády, existují však určité obecné důvody, ke kterým je třeba přihlídnout. Například v případě pravděpodobnosti finanční pokuty nebo jiného méně závažného rozsudku nebude zpráva potřebná; v případě, že je zvažována společenská sankce zahrnující probační dohled, měla by zpráva informovat o povaze a účelu dohledu a proveditelnosti spolupráce pachatele a úspěšného dokončení; v případě zvažování odnětí svobody by měla zpráva soudu pomoci zjistit opravdový dopad takového rozsudku na pachatele a další osoby. V případě, že je pravděpodobné, že soud rozhodne o okamžitém uvalení vazby, nicméně je ochoten zvážit alternativy, bude taková zpráva mimořádně cenná.

43.

Zpráva by měla být co nejaktuálnější a nejpřesnější. Zprávy jsou obvykle sepisovány ve vztahu ke konkrétním trestným činům a staré zprávy uložené ve spise by za normálních okolností neměly být předkládány. Ačkoliv jsou rozhovory s pachatelem významným zdrojem informací, pisatel zprávy by měl využívat další zdroje a snažit se o prověření informací. Soudům by mělo být umožněno rozlišit mezi částmi zprávy, které představují pouze ověřené informace a údaje, a částmi, ve kterých autor zprávy nabízí svůj odborný názor. Zpráva by měla být sepsána jednoduchým jazykem; odbornému žargonu a technickému jazyku je třeba se v maximální možné míře vyhnout.

44.

Zapojení pachatele v tomto případě znamená, že účel zprávy, její význam a důsledky je třeba pachateli řádně vysvětlit. Existuje mnoho okolností, za kterých nebude pachatel ochoten spolupracovat, a tuto skutečnost je nutno akceptovat. Člen personálu odpovědný za vypracování zprávy by měl zajistit, aby pachatel porozuměl důsledkům odmítnutí spolupráce a soudu to musí být sděleno. Pachateli by měla být poskytnuta možnost vyjádřit názor na obsah zprávy, ačkoliv o jejím konečném obsahu bude rozhodovat autor. Pachatelé či jejich právní zástupci mají právo vznášet proti obsahu zprávy před soudem námítky.

Zatímco zprávy mohou mít mnoho různých formátů v souladu se zákony a praxí různých právních řádů, typická zpráva bude zahájena prohlášením o zdrojích informací, z nichž zpráva vychází (rozhovory s pachatelem a například jejich rodina, záznamy o případu, vyšetřovací spis, další zdroje) a dále může obsahovat:

- a) osobní a sociální informace o pachateli, které jsou relevantní pro pochopení trestného činu nebo předchozích záznamů nebo pro rozhodnutí o rozsudku, a analýzu trestného činu (jak a kdy k trestnému činu došlo, co o tom říká pachatel a například vyjádření lítosti);
- b) hodnocení pravděpodobnosti opakovaného páčání trestné činnosti a riziko způsobení škody veřejnosti – jak vysoká je pravděpodobnost, že budou spáchány další trestné činy, jak vážné riziko pachatel představuje, jak lze s tímto rizikem a souvisejícími problémy (například problémy s rodinou a zaměstnáním) pracovat, jaké existují faktory ochrany/lítosti a silné stránky, které mohou riziko snížit,
- c) proveditelnost a pravděpodobné následky různých sankcí a opatření, které jsou zvažovány – například důsledky rozhodnutí o vazbě, povaha a intenzita navrhovaných zásahů, pravděpodobnost, že bude pachatel spolupracovat a rozhodnutí plnit atd.,
- d) závěr – v některých případech může zahrnovat návrh konkrétních kroků, ačkoliv v některých zemích to není považováno za součást role autora.

Je třeba poznamenat, že zpráva obvykle zahrnuje názory pachatele: jejich přístup k trestnému činu, jejich názor na pravděpodobnost dalšího páčání trestné činnosti, jejich pravděpodobnou reakci na sankce a opatření, které jsou zvažovány. Současně je důležité ocenit, že zpráva je nezávislým líčením a že postoje pachatele může autor zpochybnit.

V právních rádech, ve kterých probace pracuje s oběťmi a v nichž autor zprávy s obětí konzultuje, může zpráva zahrnovat také poznámky o důsledcích trestného činu pro oběť, její aktuální postoj k trestnému činu a účel restorativního zásahu – například mediace mezi pachatelem a obětí.

Další poradní zprávy

45.

Stejně jako zprávy před vynesením rozsudku může probační personál vypracovávat i další zprávy, zejména v souvislosti s návrhy na předčasné propuštění či další formy vazby. Tyto zprávy budou vycházet z pečlivého hodnocení každého jednotlivého případu. Jejich výrazným příspěvkem jsou informace pro orgány

o společenském kontextu, do kterého se bude vězeň vracet, rizika a ochranné faktory, ke kterým je třeba přihlídnout, a o tom, jak budou zvládnuty, a potřeba uvalení lozečních podmínek propuštění. Probační úředník spolupracující se společností významně přispívá jak ke sjednání navrhovaného plánu propuštění, tak k jeho kontrole. To může zahrnovat spolupráci s lidmi ohledně ubytování a zaměstnání. Je třeba poznamenat, že tyto zprávy mohou být úvodní, následné nebo o pokroku, a o jejich charakteristikách je podrobněji pojednáno v hlavě V těchto pravidel.

Komentáře ke zprávám před vynesením rozsudku (k pravidlům 42-45), které vysvětlují potřebu přesnosti a nestrannosti, platí i v tomto případě. Zpráva by měla být co nejaktuálnější a nejpřesnější. Zprávy jsou obvykle sepisovány ve vztahu ke konkrétním podáním a staré zprávy uložené ve spise by za normálních okolností neměly být předkládány. Ačkoliv jsou rozhovory s pachatelem významným zdrojem informací, pisatel zprávy by měl využívat další zdroje a snažit se o prověření informací.

V případě styku s obětí původního trestného činu by měla zpráva zohlednit i jejich názor. V případě posuzování jejich názoru je důležité, aby byli upozorněni na to, že ačkoliv jsou jejich názory jedním z významných faktorů, ke kterým se přihlíží, nejsou rozhodující (viz pravidlo 95).

46.

Stejně jako výše i v tomto případě znamená zapojení pachatele, že účel zprávy, její význam a důsledky je třeba pachateli řádně vysvětlit.

Existuje mnoho okolností, za kterých nebude pachatel ochoten spolupracovat, a tuto skutečnost je nutno akceptovat. Člen personálu odpovědný za vypracování zprávy by měl zajistit, aby pachatel porozuměl důsledkům odmítnutí spolupráce a rozhodujícímu orgánu to musí být sděleno. Pachateli by měla být poskytnuta možnost vyjádřit názor na obsah zprávy, ačkoliv o jejím konečném obsahu bude rozhodovat autor. Pachatelé či jejich právní zástupci mají právo vznášet proti obsahu zprávy námítky.

Obecně prospěšné práce

47.

Obecně prospěšné práce zahrnují provádění neplacené práce ve prospěch společnosti v reakci na spáchání trestného činu. V některých zemích lze takové sankce uvalit pouze se souhlasem pachatele; zatímco v jiných zemích záleží pouze na rozhodnutí soudu a pachatel je povinen soudní rozhodnutí splnit.

Obecně prospěšné práce mají mnoho legitimních cílů: musí být poměrné ke spáchanému trestnému činu, jejich cílem musí být rehabilitace, odškodnění a sociální zapojení. Spojit nebo sladit tyto cíle v rámci programu veřejných prací není vždy jednoduché. Rozhodujícím principem v tomto případě je, aby počet hodin stanovený soudem představoval trest: pracovní úkoly samotné nemají být trestem a např. nesmí být fyzicky náročné. Úkoly je třeba vybírat s ohledem na jejich hodnotu pro společnost (v rámci náhrady, o které bylo v tomto pravidle pojednáno) a musí zahrnovat potenciál přímého přínosu pro pachatele s ohledem na získání nového vzdělání/pracovních dovedností. Existují výsledky výzkumů, které prokazují, že pokud pachatelé považují svou nařízenou práci za hodnotnou a smysluplnou, je pravděpodobnost splnění rozhodnutí mnohem vyšší, je pravděpodobnější, že budou pracovat dobře (ve prospěch příjemce výsledků práce) a pravděpodobnost opakovaného spáchání trestného činu je nižší. Rehabilitační cíle obecně prospěšných prací jsou následně dosahovány zejména prostřednictvím kladných dopadů provádění smysluplných úkolů. V některých zemích je rovněž možné pachatelům nařídit přímou účast na rehabilitačních, léčebných nebo vzdělávacích programech a rozhodnutí zahrnuje počet hodin, které musí v takovém kurzu splnit.

Způsob implementace veřejných prací musí přispívat k jejich pozitivním cílům. Úkoly a okolnosti, za kterých jsou vykonávány, musí respektovat základní důstojnost pachatele v souladu s pravidlem 2 těchto pravidel a musí se vyhnout stigmatizaci nebo vyloučení. Uniformy, které identifikují pracovníky obecně prospěšných prací jako pachatele, nejspíš k jejich opětovnému zapojení příliš nepřispějí. Silně se doporučuje, aby programy obecně prospěšných prací zveřejňovaly práci, která byla realizována, včetně využití poznámek o předchozích pracovních místech s vysvětlením příspěvku pachatelů.

48.

Vzhledem k tomu, že obecně prospěšné práce představují reálné a/nebo symbolické odčinění, musí být provedená práce čistým přínosem pro společnost. Orgány se musí snažit hledat úkoly ve společnosti a musí se pokoušet zajistit, aby všichni členové společnosti měli možnost vhodné úkoly stanovit. Za žádných okolností nesmí být taková práce využívána za účelem zisku orgánů nebo jednotlivých členů personálu ani za účelem dosažení komerčního zisku. Ačkoliv pozice se mohou v jednotlivých právních rádech lišit, obecně prospěšné práce nesmí, je-li to možné, znemožňovat lidem práci za odměnu.

49.

U pracovníků v rámci obecně prospěšných prací je třeba provést hodnocení rizik stejně jako v ostatních případech pod dohledem probace (viz pravidla 66-71 a související komentáře). Minimalizace rizika pro společnost bude rozhodujícím prvkem pro rozhodnutí o vhodném pracovním umístění.

50.

Probační orgány nesou odpovědnost za ochranu zdraví a bezpečnosti pracovníků zapojených do veřejných prací. Je třeba dodržovat obecná pravidla bezpečnosti práce a je třeba uzavřít pojistné smlouvy kryjící odpovědnost vůči třetím osobám za škody způsobené pachateli přidělenými na výkon obecně prospěšných prací. Probační orgány a jejich personál by rovněž měli být vhodným způsobem pojištěni za účelem náhrady nároků v případě nehod.

51.

Úkoly obecně prospěšných prací mohou mít různé podoby a orgány by při identifikaci vhodné práce měly projevit fantazii. Je třeba plně zohlednit rozdíly ve schopnostech a osobním stavu pachatele a zajistit tak, aby programy uspokojily všechny, pro koho jsou takové služby považovány za vhodnou sankci či opatření. V některých právních rádech lze veřejné práce použít jako přímou alternativu vazby a nikdo nesmí být poslán do vězení pouze proto, že pro něj nebyly nalezeny vhodné pracovní úkoly.

Probační orgány by měly působit aktivně při identifikaci osob, které by mohly být přínosem pro úkoly veřejných prací, a společnost by měla být schopna vnímat, že jsou potenciálními příjemci výhod takových programů. Například lze při hledání typů hodnotných projektů spolupracovat s menšinovými etnickými skupinami.

52.

Stejně jako v případě dalších konzultací s pachatelem, neznamená pravidlo 52, že rozhodnutí o práci, kterou má provádět, přijímá pachatel. Obecně prospěšné práce jsou pachateli, jakož i společnostmi široce uznávány jako spravedlivý trest a jedním z aspektů je, že pachatelé jsou v tomto ohledu konzultováni.

Proto je třeba se pachatelů ptát na jejich dovednosti a konkrétní názory (například zaměstnání a domácí odpovědnost, zdraví, pracovní omezení, dostupnost během svátků), ke kterým by měl orgán přihlížet. V případě přijetí rozhodnutí o umístění je třeba pachateli pečlivě vysvětlit důvody a jeho názory je po celou dobu třeba brát vážně. V případě, že lidé chápou hodnotu své práce, budou ji vykonávat ochotněji a nabídnou i získají z ní více.

Takové konzultace by měly pokračovat po celou dobu výkonu obecně prospěšných prací. Pachatelé by měli být dotazováni na své zkušenosti z práce, kterou provádějí, a tyto informace by měly být součástí pravidelného hodnocení, které bude použito při rozhodování o splnění zbývající části rozhodnutí.

Opatření dohledu

53.

Dohled společnosti probíhá za mnoha různých okolností. Ačkoliv existují rozdíly v právním základu těchto způsobů dohledu a například v důsledcích jejich nedodržení, níže uvedená pravidla stanoví základní standardy dohledu.

54.

Povaha a intenzita dohledu (například frekvence požadovaného hlášení dohlížecímu úředníkovi) by měly záviset na jednotlivých pachatelích a je třeba je upravovat v závislosti na změnách v osobních okolnostech pachatele a pokroku při plnění cílů dohledu.

Probační orgány musí vynaložit maximální úsilí na posílení dodržování formálních požadavků dohledu. Sem patří plné zohlednění osobních okolností, které mohou plnění takových podmínek ztěžovat, a práce s pachatelem na překonání takových překážek. Lidé by například v maximální možné míře neměli být nuceni dodržovat schůzky, které mohou být v rozporu s jejich povinnostmi pečovatелů (včetně například rodičovských povinností vůči malým dětem) či zaměstnanců. Lidí bez domova nebo tuláci mohou také čelit zvláštním problémům při dodržování některých formálních požadavků.

55.

Toto pravidlo uznává, že probace by vždy měla zajistit provedení relevantního zásahu. To může provádět nejenom probační personál, ale i jiné orgány a osoby. Pravidlo nabízí některé příklady – vzdělávání nebo školení za účelem získání dovedností nebo léčba, která může být poskytována lidem s potřebou psychiatrické pomoci, nebo léčba alkoholismu a jiných drogových závislostí.

Kontrola je legitimní součástí účelu probace a pachatele je třeba pravidelně kontrolovat, aby probace mohla zajistit dopad na ně a zachovala si důvěryhodnost vůči soudním orgánům a širší společnosti. Kontrolní opatření musí současně:

- *být v poměru k pravděpodobnosti opakovaného spáchání trestného činu a míře předpokládané škody,*
- *podporovat proces rehabilitace,*
- *být prováděny způsobem, který posiluje spolupráci pachatele – to nejenom zvyšuje šance na úspěšnost kontroly, ale také zvyšuje míru sebekontroly.*

Práce s rodinami pachatelů trestných činů

56.

Sankce a opatření mají vliv nejenom na pachatele, ale i na jejich rodiny a příbuzné. To je pravděpodobné zejména v případě uvalení vazby, ale i v případě jiných sankcí či opatření. V případě, že tak stanoví zákon, by probační orgány měly poskytovat podporu, informace, poradenství a pomoc rodinám, které byly trestným činem a trestem pachatele ovlivněny. Taková pomoc může zahrnovat informace o rozsudku (například v případě potřeby zaslání rozsudku, návštěvy a sjednání schůzek, sdělení pravděpodobného data propuštění), poskytování poradenství ohledně práv na sociální příspěvky (zejména v případě, že rodina byla na pachateli finančně závislá) a obecně poskytování pomoci pro zachování styku s rodinou. Taková práce je hodnotná pro rodinu a pachatele nejenom proto, že rodinné vztahy jsou významným příspěvkem k rehabilitaci a zanechání trestné činnosti.

Elektronický monitoring

57.

Zatímco tradiční model probace se zaměřoval na zajištění změny především na základě profesního vztahu probačního úředníka pachatele mnoho právních řádů v Evropě ve stále větší míře využívá i novější technologie. Elektronický dohled – zejména „používání elektronických náramků“, které mohou sledovat přítomnost jednotlivce v konkrétním časovém okamžiku na konkrétním místě, a umožnění „sledování“ prostřednictvím systému technologie globálního sledování – je pro politiku velmi přitažlivý. Působí jako možnost zbavení se potřeby souhlasu pachatele či jeho aktivní spolupráce a představuje možnost získání komplexních a okamžitých informací.

Elektronické monitorování za určitých okolností může přispět k rehabilitaci a podpoře zanechání trestné činnosti tím, že lidem pomůže provést změny svých zvyklostí a životního stylu, obvykle je jich však dosahováno zavedením určité kontroly a stability, které umožní projev dopadů rehabilitačních programů.

V případě využívání monitoringu v rámci dohledu by mělo takové sledování přispět k práci na rehabilitaci-reintegraci. Externí kontrola by se měla využívat jako prostředek pro rozvoj sebekontroly. Technologie by neměla vést, ani rozhodovat o charakteru praxe, ale je třeba ji využívat na podporu úkolů probace. Probační orgány by si rovněž měly být vědomy, že tato skutečnost rozšiřuje (a zvyšuje lukrativnost) komerční „trh“, a probace musí zabezpečit, aby si ve „vztahu“ k trhu udržela vlastní integritu.

58.

Některé metody dohledu včetně elektronického sledování mají potenciál výrazně zasahovat do práva lidí na soukromí a možná i dalších práv. Vliv mohou mít nejenom na pachatele, ale za určitých okolností i na jejich rodiny a přátele. Toto pravidlo trvá na míře dohledu a osobního pronikání, které jsou v poměru k závažnosti trestného činu a potřebě zajištění bezpečnosti společnosti.

Znovu začlenění – integrace do společnosti

59.

Základní princip 6 evropských vězeňských pravidel (Doporučení Rec (2006) 2 Výboru ministrů členským státům) uvádí, že „všechny vazby je třeba provádět tak, aby ulehčily opětovnou integraci osob, které byly zbaveny své svobody, do svobodné společnosti“. V mnoha zemích nesou probační orgány odpovědnost za dohled nad pachateli po jejich propuštění. Toto pravidlo vyžaduje, aby orgány, které tuto roli vykonávají, prováděly svou práci aktivně v průběhu vazby, aby pachatele připravily na propuštění. Je pravděpodobné, že to bude zahrnovat styk s pachatelem prostřednictvím dopisů, návštěv, video konferencí, spolupráci s vězeňskými orgány, styk s přáteli nebo rodinami, ke kterým se případně pachatelé budou vracet, a přístup k orgánům společnosti, které mohou nabízet služby a podporu po propuštění.

Práce na úspěšném opětovném usazení vyžaduje přístup ke správě případu tak, aby byla zajištěna řádná koordinace a řízení příspěvků všech odpovědných orgánů. Při propuštění hrozí ztráta pozitivních změn a úspěchů dosažených v průběhu vazby a základním pravidlem je potřeba kontinuity. Takové kontinuity bude s největší pravděpodobností dosaženo v případě zapojení probačních orgánů do plánování rozsudku a přípravy propuštění. Probační orgány ve spolupráci s vězeňskou službou a organizacemi, veřejnými i soukromými, širší občanskou společností jsou na správném místě, aby poskytly pomoc někdejší vězňům při zvládnání výzev opětovného usazení.

Práce na opětovném usazení by se neměla omezovat na hodnocení a správu rizik a potřeb souvisejících s páchaním trestné činnosti. Výzkumy ukazují, že zanechání trestné činnosti je často dosahováno „dobrým životem“. Vzhledem k tomu, že každý musí sám přijímat svá rozhodnutí o tom, co je to dobrý život, práce na opětovném usazení by měla přihlížet k vlastním zájmům a snahám jednotlivce snažit se je podporovat při dosahování legitimních cílů a využívat silné stránky jako pomůcku při využití jejich potenciálu jako členů společnosti dodržujících zákon.

Jednou z klíčových složek takového „dobrého života“ je pro většinu lidí placené zaměstnání. To je zdrojem legitimního příjmu, zajišťuje každodenní rutinu dodržující zákon a tvorbu sociálních sítí, které podporují zanechání trestné činnosti a představují zdroj přesvědčivé pobídky k dodržování zákona. Není překvapením, že výzkumy dokazují silnou korelaci mezi zaměstnáním a zanecháním trestné činnosti. Avšak pro získání pracovního místa musí mít pachatelé nejenom potřebné dovednosti a motivaci, ale i pracovní příležitosti. Bývalí pachatelé, zejména bývalí vězni, obvykle získávají práci těžko a hůře si získávají důvěru svých zaměstnavatelů. Probační orgány by proto měly aktivně pracovat na podpoře zaměstnavatelů všech sektorů, aby bývalým vězňům nabídli spravedlivou a rozumnou příležitost zaměstnání.

60.

Za mnoha okolností je propuštění spojeno s jednou či více formálními podmínkami a dohlížecí orgán, kterým je často probace, nese odpovědnost za zajištění, aby pachatel takové podmínky dodržoval. Obecné úvahy o vymáhání a dodržování jsou upraveny v pravidlech 86-88 a souvisejících komentářích. Čas propuštění je často spojen s konkrétními problémy pro pachatele a probační orgány by měly udělat maximum, aby pachatelům pomohly takové problémy předvídat a zvládnout je, aby se zabránilo návratu k páčání trestné činnosti. V některých případech mohou pachatelé představovat také podstatné riziko způsobení škody a probační orgány tak musí úzce spolupracovat s dalšími orgány na zvládnutí tohoto rizika. Viz také poznámku k pravidlu 37.

61.

Jak již bylo uvedeno v komentáři k pravidlu 59 výše, konzistentní zjištění výzkumů v mnoha zemích ukazují, že při propuštění dochází často ke ztrátě konstruktivní práce ve vězení. Například poučení získané během léčebných programů nepřináší žádné výsledky a brzy zcela vymizí. Obecně není často přechod z vězení do společnosti – „přes brány vězení“ – dobře zvládnutý a komunikace mezi vězeňskými orgány a orgány odpovědnými za dohled společnosti obvykle představuje výrazný problém. V případě, že se probační orgán aktivně zapojoval v období před propuštěním (pravidlo 59), existuje větší naděje na efektivnější zvládnutí tohoto přechodu. Toto pravidlo podporuje probační personál v tom, aby učinil maximum pro budování na jakémkoliv konstruktivním poučení, kterého bylo dosaženo během vazby. Toho bude s větší pravděpodobností úspěšně dosaženo v případě existence dobrých systémů správy případu (viz pravidlo 80).

Činnosti a služby po propuštění

62.

Zanechání trestné činnosti je popisováno jako proces spíše než jako událost a pachatelé mohou potřebovat průběžnou podporu a posilu ještě dlouho po propuštění. Toto pravidlo uznává, že po skončení formálního období dohledu po propuštění nemá pachatel žádnou formální povinnost být ve styku s probačním orgánem. Současně v případě, že tak stanoví národní právo a pokud to umožňují zdroje, by měly probační orgány nabízet podporu tak dlouho, jak mohou, aby se nikdo nedopustil spáchání trestného činu, protože se domnívá, že se nemá kam obrátit o pomoc. Proto by mělo být přijato opatření, je-li to možné, pro velký počet vězňů propuštěných z vazby bez jakýchkoliv formálních povinností znovu začlenění kteří však velmi často potřebují pomoc, radu a podporu.

Probační práce s pachateli trestných činů, kteří jsou cizími státními příslušníky, a s vlastními státními příslušníky, na něž byly uvaleny sankce v zahraničí

63.

Z mnoha sociálních, ekonomických a politických důvodů dochází k výraznějšímu pohybu osob po evropském kontinentu. Lidé přicházející z jiných zemí mohou být „v krizi“, nemají dostatek zdrojů a málo kontaktů nebo žádné kontakty, když do země přijedou. Probační orgány mají silnou etickou povinnost zajistit, aby bylo s těmito zranitelnými lidmi zacházeno spravedlivě a dobře. Avšak v některých zemích nenáleží mnoha cizím státním příslušníkům zákonná práva přiznaná domácím státním příslušníkům a jsou vyloučeni z příjmu služeb, které potřebují. To pro mnohé země představuje výzvu.

Toto pravidlo podporuje probační orgány v tom, aby poskytovaly dostupné služby těm, kdo jsou cizími státními příslušníky v souladu s jejich národním právem. Typ a rozsah, v jakém budou takové služby poskytovány, budou záviset na národním právním systému a individuální situaci takového pachatele, ale probační orgány by v těchto případech měly postupovat v souladu s principem rovného zacházení a nediskriminace. *Cizí státní příslušníci mají obvykle jiné potřeby a probační orgány k nim musí řádně přihlídnout a snažit se je náležitě splnit. Hlavní cíle probace – například integrace do společnosti, sociální zapojení, opětovné usazení – mají poměrně odlišný význam pro lidi, kteří mají málo nebo žádné vztahy se zemí a možná budou nuceni ji v důsledku svého trestného činu opustit. Mohou se vyskytovat i jazykové problémy a orgány jsou povinny zajistit, aby měly k dispozici potřebné překladatelské a tlumočnické služby. Probační orgány musí zajistit, aby byly jejich služby pro tuto zranitelnou skupinu dostupné a relevantní.*

64.

Pro členské státy EU bylo přijato rámcové rozhodnutí, které za určitých okolností umožňuje převod probačního dohledu z jednoho právního řádu do druhého – obvykle v případě, že pachatel odsouzený v jiné zemi je vrácen za účelem dohledu do své vlastní země (Rámcové rozhodnutí Rady o uplatnění zásady vzájemného uznávání na rozhodnutí o opatřeních dohledu jakožto alternativy zajišťovací vazby mezi členskými státy Evropské unie). Aby mohlo rámcové rozhodnutí fungovat dle původního úmyslu, musí mezi zeměmi existovat jasná a účinná komunikace jak pro vytvoření systému spolupráce, tak pro její uplatnění v konkrétních případech. „Vydávající stát“ (země, kde byly sankce či opatření nařízeny) a „provádějící stát“ (země, kde budou sankce nebo opatření uvedeny do praxe – obvykle země, které je pachatel státním příslušníkem) musí spolupracovat v souladu se svým národním právem a v rozsahu možném dle jejich zdrojů, aby zajistily zamýšlené uplatnění sankcí či opatření stanovených soudním orgánem a aby byl pachateli poskytnut potřebný dohled.

Ačkoliv rámcové rozhodnutí je hlavním prostředkem pro provádění převodů v rámci EU, existují další specifická ujednání Rady Evropy mezi členskými státy (jako například Evropská úmluva o dohledu podmíněně odsouzených nebo podmíněně propuštěných pachatelů z roku 1964, ETS č. 051) a zde se toto pravidlo uplatní také.

65.

Toto pravidlo řeší stejný stav věcí jako pravidla 63 a 64, nicméně z hlediska státu, kam se pachatel vrací. Pachatelé a bývalí pachatelé vracející se do vlastní země původu budou mít pravděpodobně slabou podporu a budou zranitelní a orgány musí zajistit splnění jejich potřeb.

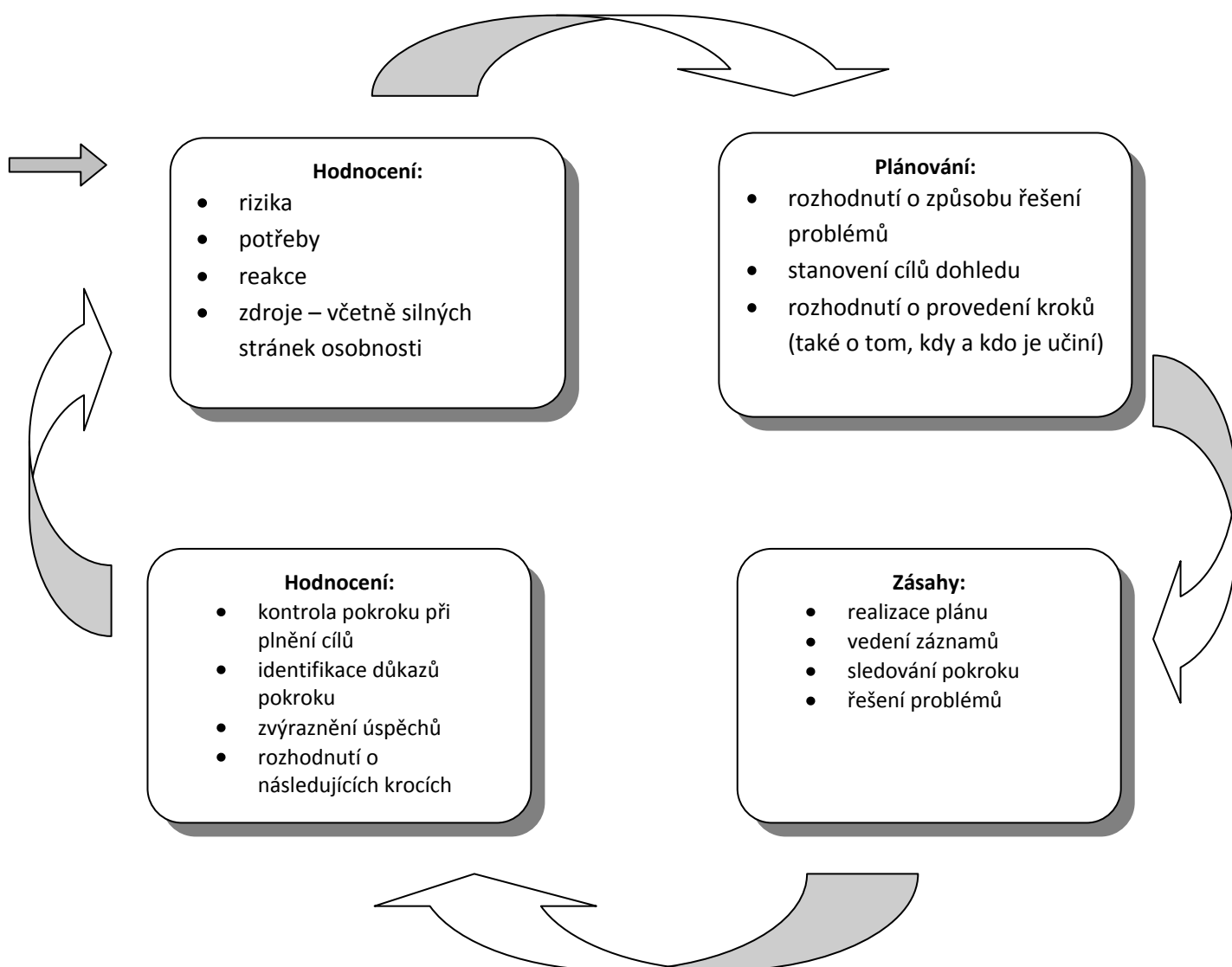
Hlava V

Proces dohledu

Následující část upravuje konkrétní rámec porozumění procesu dohledu. Je však důležité hned v úvodu uvést, že existují mnohé odlišné koncepce tohoto procesu. Některé se zaměřují na rizika představovaná pachatelem, potřeby spojené s těmito riziky (kriminologické potřeby) a význam zajištění toho, aby zásah byl vhodný pro příslušnou osobu („reakce“). Jiné přístupy dohledu mohou mít odlišné zaměření. Například mohou klást důraz na pomoc a podporu pachatelům. Jeden z přístupů tvrdí, že je třeba věnovat pozornost silným stránkám a pozitivním vlastnostem lidí pod dohledem, nejenom jejich rizikům a potřebám. Ti, kdo se dopustili trestného činu, mají oprávněné snahy a ambice jako každý jiný člověk a zanechání trestné činnosti lze často dosáhnout, pokud osoba žije „dobrý život“, který si vybere.

Význam pravidla 1 *Základních principů* se zde uplatí velmi intenzivně. Možnost dohledu spočívá na pevném odborném vztahu a prioritou probačního úředníka musí být navázat takový vztah a získat důvěru osoby pod dohledem. Pokud se toho podaří dosáhnout, je pravděpodobnost dosažení cílů dohledu mnohem vyšší.

Proces dohledu lze nejlépe zobrazit v diagramu. Zobrazuje ho jako cyklus, protože ve chvíli, kdy se cyklus uzavírá, proces často začíná znovu – a bude pokračovat po celou dobu dohledu.

Převzato z článku "Aspire" (Snaha) od Carole Sutton v Rob Canton a *Dictionary of Probation and Offender Management* (Slovník probace a správy pachatele), David Hancock (kol.) (2007), Cullompton: Willan

Hodnocení

66.

Toto pravidlo není v rozporu s kritérii upravenými národním právem s ohledem na posuzování potřeb provádění hodnocení pachatelů v různých fázích kriminálního procesu. Existuje jako vodítko pro probační orgány při jejich každodenní práci s pachateli. Účinnost implementace sankcí a opatření společnosti je významně posilována předchozím hodnocením každého jednotlivého případu. Pravidlo přitahuje pozornost probačních orgánů k určitým důležitým principům provádění dobrého hodnocení.

Hodnocení zahrnuje pozornost věnovanou:

- riziku,
- potřebám,
- reakci,
- zdrojům – včetně osobních silných stránek pachatele.

*Je třeba posoudit riziko opakovaného páčání trestné činnosti, kterému je vystavena veřejnost a personál pracující pro probaci. Navíc je třeba zhodnotit také další rizika – například riziko sebepoškození a další aspekty zranitelnosti. Je třeba zhodnotit potřeby nebo faktory související s páčáním trestné činnosti („kriminologické potřeby“) a je třeba přihlídnout i k dalším potřebám – méně přímo souvisejícím s páčáním trestné činnosti, které jsou přesto významné pro šance na zanechání trestné činnosti pachatelem. Různí lidé reagují nejlépe na různé druhy zásahů a jedním z požadavků hodnocení je určení, jaký zásah bude pro příslušnou osobu nejdostupnější a nejrelevantnější. Myšlenka, aby všechny zásahy a činnosti byly prováděny způsobem, který je pro pachatele dostupný, aby podporovaly jeho úplnou účast a přihlížely k jeho individualitě, se označuje za *princip reakce*. Hodnocení musí zahrnovat také kontrolu zdrojů, které jsou případně k dispozici pro řešení problémů. Prvním zdrojem jsou vlastní silné stránky a dovednosti pachatele: zaměřením na osobní silné stránky a takové faktory, díky kterým je páčání trestné činnosti méně pravděpodobné, je často pozitivním a hodnotným přístupem, ačkoliv je třeba je vyvažovat realistickým posouzením problému.*

Při vytváření hodnocení by měl probační personál přihlídnout k různým zdrojům informací. Patří sem zprávy soudu, záznamy orgánu a v příslušných případech informace získané od jiných orgánů či lidí, kteří pachatele znají.

67.

Proces hodnocení – způsob, jak probíhá – je stejně důležitý jako výsledek. Člen personálu může mít velmi jasnou představu o problémech pachatele, ale pachateli musí být umožněno, aby se s nimi seznámil sám. Existují dovednosti – například vedení motivačního rozhovoru – které lze využívat jako pomoc pachatelům při poznání svých vlastních obtíží. Dohled však nebude úspěšný, pokud mezi dohlížitelem a pachatelem nebude dosaženo dostatečné shody.

Existují rozvíjející se výzkumy, které naznačují, že k zanechání trestné činnosti dochází v kontextu dosažení dobrého života. *Proto musí hodnocení zahrnovat také pozornost věnovanou legitimním očekáváním jednotlivce a identifikaci a rozvoji osobních silných stránek. Hodnocení, které se zabývá pouze riziky a potřebami, je může přehlédnout. Myšlenka soběstačnosti – jednotlivce, který bere svůj život do vlastních rukou – uznává odpovědnost pachatele a jeho potřebu rozhodovat o svém vlastním budoucím chování.*

68.

Hodnocení by mělo být výsledkem diskuse mezi personálem a pachatelem a hledání. V případě, že mezi nimi existuje rozpor, je třeba to vnímat a tento fakt sám se může stát předmětem práce, jak jsme si řekli v poznámce k pravidlu 67.

69.

Hodnocení by mělo probíhat pravidelně za účelem kontroly pokroku a zajištění jeho přesnosti a relevance. V průběhu období dohledu existují zvláštní klíčové momenty, kdy je takové hodnocení mimořádně významné. Dohlážitelé si rovněž musí uvědomovat možnost změn v životě pachatele, které jsou významné.

*Vzhledem k tomu, že bezpečnost společnosti je pro probační orgány prioritou, je třeba zde položit důraz na změny v rozsahu a povaze rizik. Po provedení hodnocení je jednoduché podlehnout myšlence, že byla zjištěna a pevně určena míra rizika. To by však byla chyba: rizika a ochranné faktory **se mění** – například užívání drog, změny pracovníprávního stavu nebo významné změny v osobních vztazích.*

70.

Významné změny v životě pachatele jsou samozřejmě okamžiky, kdy může být potřeba upravit a pozměnit hodnocení, jako například když pachatel spáchá další trestný čin nebo dojde k závažným změnám v jeho osobním stavu. Během dohledu existují i určité významné „milníky“, kdy je třeba hodnocení takto zkontrolovat. Tyto jsou uvedeny v tomto pravidle a patří k nim příležitost, kdy se (například) zvažuje možnost převedení pachatele do otevřeného vězení, do poloviční vazby, na elektronické sledování nebo je zvažováno podmíněčné propuštění či domácí vězení. Stejně tak pokud má dojít ke změně úrovně dohledu, změně formálních podmínek nebo podání žádosti o předčasné ukončení období dohledu, je třeba taková rozhodnutí přijímat na základě aktuálního hodnocení.

71.

*Způsoby hodnocení rizika se obvykle rozdělují na „klinické“ (individuální, pro každou osobu zvlášť) nebo „pojistně-matematické“ vycházející ze statistických technik hodnocení pravděpodobnosti, při kterých se obvykle vypočítává „skóre“ pravděpodobnosti (opakovaného spáchání trestného činu nebo rizika způsobení škody). Říká se, že „pojistně-matematické“ techniky využívající „statické“ faktory (např. věk, druh trestného činu, záznamy v trestním rejstříku, které nelze změnit) jsou spolehlivější. Vycházejí však z agregátů a jsou omezeny na předvídaní míry rizika jednotlivce. Pojistně-matematické metody nedokáží vždy zahrnout „dynamické“ faktory (např. zaměstnání, zneužívání látek), na kterých lze pracovat a lze je měnit. Z tohoto důvodu zavedlo mnoho právních řádů nástroje či instrumenty hodnocení, které se pokoušejí hodnotit jak statické, tak dynamické faktory. Tyto nástroje zajišťují konzistentní provádění hodnocení všech pachatelů a vyžadují, aby se dohlážitelé zaměřovali na rizika a potřeby, o kterých je známo, že souvisejí s opětovným páčáním trestné činnosti. V případě použití takových nástrojů je důležité, aby jejich uživatelé chápali jejich význam a omezení. Vzhledem k tomu, že pojistně-matematické metody dokáží vypočítat pouze statistickou pravděpodobnost a mohou být významně zavádějící, nejsou-li užívány kriticky, je třeba je uplatňovat společně s **odborným odhadem**.*

Jak již bylo zdůrazněno (viz začátek hlavy V), je důležité přihlížet k silným stránkám, jakož i k rizikům. Celkové hodnocení musí přihlížet ke schopnostem a potenciálu jednotlivce a nezabývat se pouze obavami o jeho trestnou činnost.

Plánování

72.

*Dohled je třeba uplatňovat v praxi plánovaně. Po provedení hodnocení musí dohlážitel po diskusi s pachatelem rozhodnout o řešení identifikovaných problémů. Je třeba se shodnout na cílech a pevně je určit. Cíle by měly být **konkrétní a měřitelné** (aby bylo možné sledovat pokrok). Musí být také **dosazitelné**: zejména v případě předpokladu dlouhodobého ohledu a/nebo, pokud bylo identifikováno mnoho problémů, je třeba plán rozdělit do menšího počtu „kroků“ s realistickými krátkodobými cíli. Pachatelé mohou mít mnoho komplexních problémů, které nelze rozumně řešit všechny najednou, a v případě stanovení příliš ambiciózních cílů může nastat zklamání z jejich neplnění. Velmi užitečné je také stanovení konkrétního **časového rámce**, dokdy je těchto cílů třeba dosáhnout. Pokrok lze kontrolovat v takovém okamžiku a lze zaznamenat (a oslavit) jeho splnění nebo mohou dohlážitel a pachatel posoudit důvody, proč nebyl cíl dosud splněn.*

73.

Stejně jako v případě hodnocení i pro pracovní plán platí, že pokud mu pachatel nerozumí nebo (pokud mu nerozumí dostatečně) s ním nesouhlasí, bude se prosazovat jen těžko. Pachatelé mohou mít pochybnosti o některých navrhovaných plánech a to je třeba uznat a přihlídnout k tomu. (Možná není pachatel dosud připraven na provedení některých potřebných změn. V takovém případě je třeba další motivační práce.) Proces plánování by měl být v každém případě předmětem jednání a je třeba ho vysvětlovat tak, aby mu pachatel mohl porozumět.

74.

Mezi hodnocením a plánem musí existovat silné a přirozené propojení, jak vysvětluje komentář k pravidlu 72. Plány stanoví, co má být provedeno se zjištěnými problémy, a k tomu patří i stanovení specifických zásahů, které budou následovat.

75.

Pravidla 69 a 70 kladou důraz na význam pravidelných revizí hodnocení. Stejně tak je třeba v případě změny hodnocení přizpůsobovat i pracovní plány.

Zásahy

76.

Zásahy jsou strukturované a plánované položky práce s pachateli s cílem jejich rehabilitace a zanechání trestné činnosti. Povaha zásahů probačních orgánů bude záviset na sankcích či opatřeních a podmínkách stanovených rozhodujícím orgánem, které stanoví jejich limity. Zásahy tak často budou mít za cíl podporu společnosti a rodiny prostřednictvím pracovních a vzdělávacích programů, odborných školení, školení zvládnutí osobního rozpočtu a pravidelným kontaktem s probačním personálem nebo budou zahrnovat programy boje proti trestné činnosti často na základě principů psychologie kognitivního chování. Jejich cílem je omezení opakování trestné činnosti prostřednictvím pomoci pachatelům při získávání nových dovedností, což povede ke zlepšení jejich myšlení a řešení problémů. Pomohou jim vypořádat se s tlakem, posoudit důsledky svého jednání, vidět věci z perspektivy druhých a jednat méně impulzivně. Programy mohou být obecné (tj. mohou se vztahovat na veškeré druhy trestného jednání) nebo mohou být specifické pro konkrétní typy trestných činů či kriminologických charakteristik (např. programy pro pachatele násilných trestných činů nebo pachatele sexuálních trestných činů, programy pro pachatele beroucí drogy).

Zásahy od pachatelů obvykle vyžadují, aby se vzdali svého času, a vznášejí na ně další příslušné požadavky – vyžadují od nich například, aby se zamysleli nad svým chováním a poučili se, jak mohou ve svém životě provést potřebné změny. Toto pravidlo však předpokládá, že účast na těchto zásazích a dodržování nařízení soudní autority představuje trest a zásah samotný by měl mít spíše konstruktivní a úmyslnou než trestající povahu. O vhodném rozsahu trestu v poměru ke spáchanému trestnému činu rozhoduje soudní orgán v souladu s pravidlem 5. Probační orgán by neměl pracovat tak, aby zvyšoval pocit trestu více, než je nutné pro uplatnění nařízené sankce či opatření.

77.

Výzkumy ukazují, že neúčinnější zásahy jsou *vícemodální*, tj. pokud využívají celou škálu různých typů metod, které vyžadují odpovídající škálu odborných zkušeností a dovedností. Některé z těchto zkušeností nabízejí organizace a osoby, se kterými probační orgány spolupracují. Další zkušenosti poskytuje samotný probační personál a pravidlo 27 se týká specializovaného školení, které bude určitý personál potřebovat.

Většina probační práce probíhá s pachateli – jednotlivci. Mnoho právních řádů však využívá práci ve skupinách. Zkušenosti z učení se s lidmi v podobné situaci může být velmi efektivní. Ne všichni pachatelé jsou však pro práci ve skupině vhodní. Práce s pachateli ve skupinách může také představovat efektivní využití zdrojů, nicméně hlavním rozhodujícím prvkem při rozhodování o vhodnosti jejich účasti na pracovním programu skupiny musí být plnění jejich potřeb.

Pro vytváření skupin by si měl být probační personál vědom možnosti, že skupiny mohou být v některých případech zdrojem negativního spolčení a vlivů. Pečlivě je třeba pracovat s pozicí těch, kdo jsou v rámci skupiny členy minoritních skupin. Například je třeba se zabývat pozicí ženy, která je sama v jinak mužské skupině, nebo postavením osoby z identifikovatelné etnické menšiny a přijmout opatření k zajištění, aby nedošlo k jakémukoliv jejich znevýhodnění. Pravidlo 5 Základních principů stanoví, že způsob uplatnění by neměl být příčinou vzniku jakékoliv zátěže či omezení práv větší, než je stanoveno soudním či správním rozhodnutím, a tento princip je třeba mít na paměti vždy při volbě a uplatnění zásahu. Je rovněž nezbytné, aby probační orgány zajistily, aby jejich zásahy nezpůsobovaly jakoukoliv újmu.

78.

Pachatelé trestných činů musí být členy dohlížecího personálu připraveni na zásahy, kterých se budou účastnit. Někdy si nebudou pachatelé trestných činů jisti či nebudou ochotni se účastnit a dohlížitel musí na posílení jejich motivace tvrdě pracovat. U pachatele trestného činu, který chápe důvody zásahu, je pravděpodobnost účasti a poučení se ze zkušenosti mnohem vyšší.

79.

Jedná se o logický důsledek pravidel 37 a 77. Služby zapojení v rámci společenství posilují sociální zapojení a umožňují také, aby pachatelé trestných činů mohli čerpat ze široké škály zkušeností.

80.

Jedná se o významný princip práce s pachateli trestných činů. Přístup se zapojením několika orgánů a více způsobů je nejúčinnější, nicméně zapojení různých agentur a často několika pracovníků stejné organizace může způsobit zmatení rolí. Toto pravidlo stanoví, že musí existovat jeden odpovědný člen personálu, který provádí hodnocení, rozhoduje o pracovním plánu a koordinuje zásahy. Výzkum ukázal, že zkušenosti pachatele ze zapojení do probace by měly být charakterizovány kontinuitou, konzistentností, měly by nabízet příležitost ke konsolidaci a být důkazem péče personálu. Bez takové koordinace může působit zkušenost s dohledem roztržitěně, neorganizovaně a zmatečně pro kohokoliv – zejména pachatele. Tento správce případu nebo vedoucí pachatele, jak se tato role často nazývá, ponese rovněž odpovědnost za zajištění, aby byly splněny podmínky sankcí či opatření, a za přijetí kroků v reakci na jejich nedodržování.

Posouzení

81.

Posouzení pokroku pachatele – jednotlivce je průběžný proces probíhající po celou dobu dohledu. Názor dohlázeatele a pachatele na období dohledu by měl být shrnut, zaznamenán a uchován v záznamech orgánu. V některých zemích musí být rozhodujícímu orgánu o tomto pokroku předkládána pravidelná hlášení, v jiných zemích probační orgány vykazují pouze konec dozoru nebo případy porušení podmínek.

82.

Toto pravidlo se týká potřeby zákonných možností personálu požádat soudní orgán o změnu podmínek dohledu. V případě dosažení pokroku, pokud se zdá, že podmínka již není relevantní, nebo pokud se ukázala jako nepraktická, nebo pokud hodnocení naznačuje, že lze uplatnit slabší míru dohledu, by měl mít probační orgán možnost podat návrh na změnu podmínek nebo předčasné ukončení nařízení. Jedná se částečně o otázku zdrojů – zdroje je třeba zaměřovat na ty pachatele, jejichž potřeby dohledu jsou nejsilnější – nicméně je rovněž důležité rozpoznat a formálně uznat, že pachatelé často dosáhnou během dozoru výrazného pokroku.

83.

Zkušenosti pachatele s hodnotou poskytovaných služeb by měly být podstatnou součástí (pravidelného a závěrečného) hodnocení. Probační orgány by měly přihlídnout ke srovnávacím informacím pocházejícím z těchto hodnocení, aby mohly posoudit, zda vyvstávají nějaké obecné problémy, které by naznačovaly konkrétní silné stránky orgánu a způsoby zvýšení kvality jím poskytovaných služeb.

84.

Dohled by měl být řádně uzavřen úplnou kontrolou a hodnocením toho, co bylo dosaženo, co bylo zvládnuto hůře a co bylo možné provést jinak, ať již ze strany dohlížitele či pachatele tak, aby došlo ke zvýšení hodnoty v průběhu dohledu. Velmi užitečné v tomto ohledu jsou tzv. výstupní rozhovory s pachateli vedené osobou odlišnou od správce případu za účelem sběru nezávislých důkazů o dopadu a kvalitě poskytovaných služeb.

Vymáhání a dodržování

85.

Toto pravidlo uznává, že probační orgány nesou odpovědnost za zajištění dopadu sankcí a opatření nařízených soudním či jiným rozhodujícím orgánem. Toho je třeba v maximálním možném rozsahu dosáhnout přesvědčováním pachatelů o hodnotě spolupráce a prací s nimi takovým způsobem, který zajistí jejich souhlas. K dispozici jsou výsledky výzkumů, které prokazují, že dosažení spolupráce lidí je mnohem pravděpodobnější, pokud mají dojem, že je s nimi zacházeno spravedlivě. Pocit nespravedlnosti může vést k odporu a odmítnutí spolupráce. Je pravdou, že u některých pachatelů za určitých okolností mohou být důsledky neplnění velmi vážné a mohou vést k rozsudku o uvalení vazby. Pachatelé na to musí být upozorněni; to však pro ně nesmí představovat jediný důvod pro plnění podmínek. Za těchto okolností lze využít vysvětlování výhod spolupráce a další motivační dovednosti. Je třeba identifikovat a projednat jakékoliv překážky dodržování a přijmout strategie, které pachateli umožní plnit to, co je od něj požadováno.

86.

Povahu sankcí či opatření je třeba pachatelům plně vysvětlit: musí vědět, co je čeká. Je třeba jim pečlivě vysvětlit důsledky nedodržení podmínek. Sem patří obvykle možnost opětovného předvolání k soudu za účelem odsouzení k vazbě nebo v případě předčasného propuštění k návratu do vazby. Probační personál musí zajistit, aby si osoby pod dohledem byly vědomy těchto možných důsledků, ačkoliv (jako stanoví pravidlo 86) dohlázeatelé by neměli při zajištění dodržování podmínek spoléhat pouze na hrozby budoucími sankcemi.

*Pravidlo se týká rovněž povinností a odpovědnosti personálu. Některé probační orgány využívají možnosti uzavření smlouvy či určitých méně formálních dohod mezi orgánem a pachatelem – ty by měly být jasné a mohou být písemné – které stanoví nejenom co se od pachatele vyžaduje, **ale také co mohou na oplátku očekávat.***

Existují okolnosti, za kterých dohlázeatelé nabídnou pachatelům poradenství – ti se mohou rozhodnout ho přijmout či nikoliv. Proto je důležité, aby probační personál dokázal jasně rozlišit mezi veškerými zákonem vyžadovanými pokyny, které může dávat, a případnými neformálními radami či vedením, které může nabídnout, a je povinen zajistit, aby pachatel tomuto rozdílu rozuměl.

87.

Nedodržení podmínek je třeba vždy brát vážně a odborné posouzení musí vždy probíhat v rámci standardů upravených národním právem. V případě, že pachatel nedodrží podmínky, probační orgán musí zareagovat asertivně a neprodleně. V případě, že se pachatel neohlásí dle pokynů, orgán by ho měl neprodleně kontaktovat. Současně by měl dohlázeatel vyžadovat poskytnutí důvodů pro neplnění podmínek – ne všechny případy nedodržení podmínek jsou úmyslným porušením sankcí či opatření. Ve skutečnosti existuje mnoho důvodů, proč pachatel podmínku případně nesplní, včetně zmatku ohledně toho, co se od něj vyžaduje, neorganizovaného osobního života (způsobujícího nedodržování termínů schůzek) a zoufalství kvůli nemožnosti změny. V případě jasného pochopení, že nedodržování podmínek je nepřijatelné, musí dohlázeatel s pachatelem projednat, co je třeba v budoucnosti plnit. Nedodržení a jeho důvody je třeba zaznamenat do záznamu.

Za určitých okolností může být nedodržení podmínek znamením zvyšující se hladiny rizika a v případě, že by to mohlo vést k závažným škodám, orgán musí dát přednost reakci na takové nedodržení jako urgentní záležitosti. Za určitých okolností to může zahrnovat zajištění (například), aby byl pachatel předvolán k soudu, jakmile to bude možné, nebo opětovné uvalení vazby.

Probační orgány doufají, že mohou podpořit a umožnit změny v životě lidí. Některé změny – zejména dosažení normálního pracovního poměru – mohou zajistit podstatný rozdíl v budoucím chování osoby. Současně mohou takové změny přinést problémy s dodržováním pravidel. Například pachatel, který je celý den v práci, může považovat hlášení se probačnímu úředníkovi za obtížné. Probační personál by si měl být těchto možností vědom a musí být ochoten podat žádost soudnímu orgánu o úpravu požadavků sankce či opatření společnosti, pokud to považuje za vhodné.

Pravidlo 10 Doporučení č. R (92) 16 Výboru ministrů o Evropských pravidlech o veřejných sankcích a nápravných opatřeních stanoví, že: „Zákon nesmí obsahovat žádné takové ustanovení o automatické změně sankce či opatření společnosti na trest odnětí svobody v případě nedodržení některé z podmínek či povinností s takovou sankcí nebo opatřením spojených.“ Pravidlo 87 těchto pravidel vyžaduje, aby probační personál přihlédl ke všem okolnostem, za kterých k nedodržení podmínek došlo, a aby nenavrhoval automaticky vazební opatření nebo opětovné uvalení vazby. Naopak probační personál by měl projevit nápaditost při pokusu o navrhování sankcí a opatření společnosti, které by mohly být vhodnější a které bude pachatel plnit s větší pravděpodobností.

Ačkoliv existují rozdíly mezi zeměmi, dohlížitel může být povinen zahájit řízení pro porušení – tj. přijmout kroky, které povedou k předvolání pachatele k soudu v důsledku neplnění sankcí či opatření. Tento proces může postavit probačního úředníka do role žalujícího (nebo kvazižalujícího) s případnou povinností neplnění prokázat. V závislosti na přesné úpravě v souladu s národním právem může existovat určité napětí mezi touto rolí a obvyklejší úlohou probačního úředníka. V některých právních řádech má proces dvě fáze: první, zjištění neplnění (porušení); druhou, soudní orgán rozhodne o uvalení sankce. V takových případech může být pro úředníka, který řízení zahájil a přispěl ke stíhání případu v první fázi, složité, aby působil v oddělené a nezávislé úloze autora hlášení u soudu ve druhé fázi. Jedním ze způsobů, jak takovou situaci zvládnout, je požádat dalšího člena personálu, aby hlášení sepsal, nicméně je třeba dávat pozor, aby byla zajištěna spravedlnost řízení – a aby ho pachatel za spravedlivý považoval.

Záznamy, informace a důvěrnost

88.

Uchovávání záznamů o případu je významnou součástí práce probačních orgánů. Přesné, úplné a aktuální záznamy – prokazující kdy, jak a proč nastaly některé události nebo proběhly určité činnosti a byla přijata některá rozhodnutí – jsou základní podmínkou účinného uplatnění odpovědnosti. Záznamy o případu zprostředkovávají informace napříč organizací: za nepřítomnosti dohlížecího personálu je například pečlivý a aktuální záznam případu nezbytným zdrojem pro každého, kdo s pachatelem pracuje. Záznamy rovněž sdělují informace mezi orgány a organizacemi, kterým se tyto zodpovídají (viz hlava VII). Záznam rovněž zajišťuje, aby práce zůstala účelná: stanovuje základy hodnocení, plán dohledu, zásahy a hodnocení jejich dopadů.

Záznam obvykle zahrnuje osobní údaje – jméno, datum narození, adresu, vzdělání, zaměstnání, záznam o hodnocení a plánování, pravidelné kontroly, stanovení cílů a posouzení vlivu provedené práce, záznam kontaktů, účasti (nebo neúčasti) v kanceláři, záznamy domácích návštěv a dalších významných činností. Složka obsahuje také informace o předchozích názorech pachatele a dřívějších zkušenostech s dohledem nebo vazbou.

89.

Existují určité okolnosti, upravené obvykle národním právem, za kterých musí pravidla zachování důvěrnosti ustoupit potřebě sdílení informací mezi odpovědnými orgány, zejména v případě vysokého rizika vzniku závažné škody. Základ výměny informací musí být jasný a důvěrnost musí být dodržena v maximální možné míře v rámci potřeby zajištění bezpečnosti společnosti.

90.

Záznamy by měly být kontrolovány přímými nadřízenými za účelem poskytnutí manažerských informací včetně sledování dodržování zákona a pravidel. Jsou rovněž významným zdrojem informací pro nezávislé inspektory nebo kontrolory.

91.

Pravidlo 35 se týká odpovědnosti probačního orgánu vůči soudnímu nebo jinému rozhodujícímu orgánu v konkrétních případech. Toto pravidlo stanoví, že úplné a aktuální záznamy o případu jsou spolehlivým prostředkem zajištění dodržení odpovědnosti ze strany orgánu.

92.

Pachatelé mohou mít právo na přístup ke svým záznamům. Za určitých okolností však může záznam obsahovat informace, které by v případě poskytnutí pachateli mohly představovat hrozbu pro bezpečnost či dobrý stav jiných osob. Takové informace mohou být v souladu s ustanoveními národního práva utajeny. V případě sporu pachatele ohledně přesnosti záznamu musí existovat postup reagující na takové námítky.

Hlava VI

Další práce probačních orgánů

Práce s oběťmi

93.

V mnoha zemích oběti trestných činů často uvádějí, že necítí podporu ze strany orgánů trestní justice, které obvykle dávají přednost zjištění a potrestání, a obecně se zaměřují spíše na pachatele než na oběti. Některé oběti dokonce říkají, že dle jejich zkušenosti je systém trestní justice tak přehlízivý, že se znovu cítily být oběťmi.

Probační orgány v mnoha (nikoliv ve všech) zemích po většinu doby své existence pracovaly pouze s pachateli trestných činů a obětem věnovaly jen malou, pokud vůbec nějakou pozornost. Z několika důvodů jsou v mnoha zemích nyní prováděny pokusy o zlepšení tohoto stavu věci. Některé probační orgány jsou přímo zapojeny do nabídky podpory obětem, jiné úzce spolupracují s dalšími orgány (často nevládními), které takovou podporu poskytují, další zase udržují kontakt s oběťmi trestné činnosti a poskytují jim informace (viz pravidlo 95).

Principy nediskriminace a individualizace (viz pravidlo 4) platí stejně pro oběti jako pro pachatele. Oběti se mezi sebou liší mnoha způsoby a probační orgány musí zajistit poskytování služeb, které na takovou odlišnost reagují. Je také třeba zdůraznit, že u obětí se setkáváme s celou škálou reakcí na trestnou činnost, se kterou se setkaly, například v závislosti na povaze trestného činu, jejich vlastní psychické odolnosti, jejich osobním stavu a míře podpory, kterou mají (například ze strany rodiny a přátel). Probační orgány musí k těmto skutečnostem vždy přihlížet.

94.

V některých zemích byly na podporu obětí založeny orgány, často nevládní. Tato podpora může mít formu poradenství, praktické podpory a dalších opatření, které jim pomáhají zvládat důsledky trestného činu. Pokud tak národní zákon stanoví, probační orgány musí učinit vše, aby poskytly podporu pro takovou práci a pozitivně reagovaly na snahy orgánů na podporu obětí a spolupracovaly s nimi. Probační orgány mají často k dispozici zdroje informací a podpory a mohou nabídnout vedení jak obecně, tak v konkrétních případech.

95.

V některých právních řádech probační orgány kontaktují oběti závažných trestných činů a průběžně je informují o pachateli. Obvykle to zahrnuje informace o skutečném dopadu uvalených sankcí – například jak dlouho bude pachatel ve vězení, datum propuštění, veškeré mimořádné podmínky propuštění, které na ně mohou mít vliv (například zákaz kontaktování oběti). Určitě existují informace, které oběti potřebují znát, a někdy je to právě probační orgán, kdo nese odpovědnost za to, aby je oběti dostaly. Současně si musí být probační personál vědom práva pachatele na zachování důvěrnosti a musí chápat, že některé informace nesmí být šířeny. Například obětem by neměla být sdělována domácí adresa pachatele po propuštění.

Stejně jako informace poskytují probační orgány v některých zemích obětem poradenství, zejména v případě zvažování dočasného opuštění vazby nebo propuštění z ní. Ptají se jich, zda mají nějaké konkrétní obavy – cokoliv, k čemu by dle názoru oběti měl rozhodující orgán přihlídnout. Oběť může například dávat přednost tomu, aby pachateli nebylo dovoleno se usazovat v jejím sousedství. V případě zjišťování názorů oběti touto cestou by jim měl probační personál dát jasně najevo, že ačkoliv jejich preference budou brány vážně a bude k nim přihlídnuto, rozhodující orgán musí zohlednit také mnoho dalších faktorů. Poradenství neznamená, že výsledek bude stejný, kterému by dala přednost oběť.

96.

Toto pravidlo uznává, že probace vyžaduje, aby pachatel přijal odpovědnost za své chování a zahrnuje to jeho pochopení škody, kterou způsobil. Obviňování a přímé vyčítání vyvolají spíše odmítnutí a obranu, takže stejně jako většina aspektů probační práce vyžaduje zvyšování povědomí pachatele o škodě způsobené oběti odborné dovednosti. Práce na posílení povědomí oběti pomáhá rehabilitaci a umožňuje jí získat jistotu, že její obavy jsou brány v potaz a jsou při práci probačních orgánů s pachateli respektovány.

Praxe restorativní justice

97.

Komentář k pravidlu 93 uvádí, že mnoho probačních orgánů se tradičně zaměřovalo na práci s pachateli. Pravidlo 97 upravuje zásahy restorativní justice, které obvykle zahrnují práci s pachateli, oběťmi a společností a v podstatě s kýmkoliv, na koho měl trestný čin dopad nebo měl na trestném činu zájem.

Restorativní postupy mohou mít mnoho různých podob. Současně existuje v rámci těchto přístupů mnoho obecných témat. Příručka Organizace spojených národů vysvětluje: „**Restorativní justice** zahrnuje přístupy a programy založené na několika základních předpokladech: a) že reakce na trestný čin by měla v maximální možné míře napravit škodu, kterou oběť utrpěla; b) že pachatelé trestných činů by měli pochopit, že jejich chování není přijatelné a že bylo spojeno s určitými skutečnými důsledky pro oběť a společnost; c) že pachatelé trestných činů mohou a měli by přijmout odpovědnost za své činy; d) že oběti by měly mít možnost vyjádřit své potřeby a účastnit se na rozhodování o nejlepší způsobu dosažení nápravy ze strany pachatelů trestných činů a e) že společnost nese odpovědnost za přispívání tomuto procesu.“ (Příručka programů restorativní justice, řada Příručky trestní justice, Organizace spojených národů, 2006).

K restorativním přístupům patří služby mediace – například mediace mezi obětí a pachatelem za účelem zjištění možností nápravy a toho, jak dokáží dotčené osoby zvládnout důsledky trestného činu. Mediaci lze využít také jako prevenci trestného činu – například prací na omezování sousedských sporů dříve, než povedou ke spáchání trestného činu. Normy pro mediaci upravuje Doporučení Rec (99) 19 o mediaci v trestních věcech. K dalším restorativním postupům patří konference rodinných skupin a odsuzující skupiny. Restorativní perspektivu lze vnést také do dalších formálnějších postupů kriminální justice – například soudy, panely, rady rozhodující o podmíněném propuštění mohou využít také restorativní perspektivu. Rozhodnutí 2002/12 Hospodářského a sociálního výboru Organizace spojených národů *Základní principy využití programů restorativní justice v trestních věcech* nabízí autoritativní vodítko pro takové přístupy.

V případě, že je takto využívána probace, je třeba věnovat maximální pozornost zajištění, aby byla plně respektována práva a zájmy jak pachatele, tak oběti. Posuzování těchto zásahů například nesmí brát ohled pouze na opakovanou trestnou činnost pachatele, ale musí také přihlížet k přínosům oběti z takové práce. Je samozřejmé, že v případě, že probační orgán svede dohromady oběť a pachatele, je třeba věnovat maximální pozornost zajištění, aby to nezavdalo příčinu ke spáchání dalšího trestného činu.

Přístupy restorativní justice vyžadují odlišné dovednosti a probační orgány by měly zajistit, aby byl jejich personál v takové práci řádně zaškolen.

Prevence kriminality

98.

Toto pravidlo se týká potřeby, aby se probační orgány dělily o své zkušenosti a znalosti a ve spolupráci s dalšími organizacemi se podílely na omezování trestné činnosti a zvyšování bezpečnosti společnosti. Týká se práce, jejímž cílem není pachatel, ale která přispívá k obecné snaze o zabránění trestné činnosti či její omezení. Hlavním příspěvkem probace k bezpečnosti společnosti a prevenci kriminality je její práce se známými pachateli za účelem omezení pravděpodobnosti páčání další trestné činnosti z jejich strany. V průběhu práce se však probační personál dozvídá mnoho informací o okolnostech, za kterých se lidé trestné činnosti dopouštějí, o tom, co zpomaluje proces zanechání trestné činnosti, jakož i o faktorech ve společnosti, které zvyšují i snižují pravděpodobnost trestné činnosti. V případě, že se například probační personál dozví, že mnoho pachatelů pod dozorem je uživateli drog, mělo by je to přimět k podpoře dalších orgánů (v tomto případě například zdravotnictví) ve studiu, zda lze vzdělávací či zdravotní služby využít k prevenci trestné činnosti – nejenom omezení opakovaného páčání trestných činů pachateli pod dozorem, ale také především zabránění či odrazování lidí od zahájení páčání trestné činnosti. Příčiny trestné činnosti jsou komplexní a omezení trestné činnosti tak vyžaduje zapojení několika orgánů a spolupráci několika oborů. Probační orgány by se na takovém úsilí měly aktivně podílet.

Hlava VII

Postupy podávání stížností, inspekce a sledování

99.

Probační orgány a jejich personál musí zajistit, aby pachatelé trestných činů dodržovali povinnosti, kterým by se případně rádi vyhnuli. Probační dohled může na pachatele vznášet osobní dotazy, kterým se někdy mohou bránit či je odmítat. Někdy je probační personál rovněž nucen přijímat rozhodnutí, které může vést k předvolání k soudu nebo opětovné vazbě. Povaha probační práce tedy může vést k nesouladu a sporům mezi personálem a pachateli a toto je aspekt práce, který musí probační personál zvládat. Někdy může nesouhlas způsobit vznesení formální stížnosti.

Musí existovat jasný postup, který mají pachatelé a další uživatelé služby k dispozici v případě, že si přejí podat stížnost. Mnoho stížností lze řešit a měly by být řešeny neformální cestou na nejnižší úrovni poskytnutím vysvětlení pachateli nebo dalšímu uživateli služby, proč bylo rozhodnutí přijato. Avšak v případě, že stížnost nebude uspokojivě vyřešena, musí existovat efektivní možnost odvolat se k někomu na vyšší úrovni v rámci organizace a za určitých okolností k nezávislé autoritě.

Je nutno poznamenat, že stížnosti je možné se často vyhnout, pokud orgán jasně vysvětlí svou roli a svou pozici zastává konzistentně a spravedlivě. V případě, že lidé vědí, co se od nich očekává a co mohou naopak sami očekávat, je pravděpodobnost stížností mnohem nižší.

100.

Osoby, které posuzují stížnosti, by měly být nestranné a měly by se vyhnout veškerým očekáváním, které by mohly mít vliv na výsledek jejich šetření. V některých případech bude dostačující, pokud šetření provede přímý nadřízený člena personálu, na kterého je podána stížnost. Za jiných okolností, v závislosti na závažnosti tvrzení, může šetření vést výše postavený člen personálu. Existuje i místo pro nezávislou autoritu (například ombudsmana), která řeší stížnosti. Obvykle je však třeba takový postup využívat pouze v případě, že jiné mechanismy nepřinesou uspokojivé řešení. Nezávislá autorita může mít také právo vést jakékoliv odvolání proti zjištěním původního šetření.

Personál, stejně jako stěžovatel, musí mít jistotu, že postup je spravedlivý a nestranný. Bez ohledu na to, zda se v rámci šetření ukáže, že stížnost byla zlovolná nebo bylo jejím účelem poškození pověsti, nebo zda byla důvodná, orgán by měl na stížnost řádně zareagovat.

Je rovněž důležité rozlišovat mezi stížnostmi na členy personálu a nespokojeností s pravidly orgánu. Pachatel si může například chtít stěžovat na rozhodnutí o opětovné vazbě, ale v případě, že orgán je spokojen, že rozhodnutí bylo přijato a řádně provedeno, měl by být připraven své členy personálu hájit.

101.

Osoby přijímající stížnosti by měly informovat stěžovatele o postupu a v řádném termínu i o výsledku šetření. Veškeré změny stížnosti v důsledku šetření by měly být stěžovateli vysvětleny. Probační orgány by na stížnosti měly reagovat nikoliv obranně a měly by šetření vnímat jako příležitost pro zjištění možnosti zlepšení kvality poskytování jejich služeb.

102.

Měly by existovat systémy umožňující orgánům sledovat kvalitu své vlastní práce a kontrolovat výkon ve srovnání s požadovanými odbornými standardy. Personál by měl být podporován v dodržování těchto postupů jako nástroje pro zlepšení kvality poskytování služeb a jako pomůcky pro co nejlepší výkon práce. Takové kontroly by se měly zaměřovat nejenom na výkon jednotlivců, ale měly by přihlížet také k tomu, zda má personál k dispozici příslušné zdroje a podporu pro výkon své práce. Je třeba také pravidelně analyzovat informace ohledně počtu podaných a zpracovaných stížností během roku.

103.

Pravidlo 15 a hlava III kladou důraz na význam odpovědnosti probačních orgánů vůči kompetentním orgánům. Uspořádání se bude v jednotlivých zemích lišit a odpovědnost může fungovat na národní, regionální a/nebo místní úrovni. V každém případě by měl kompetentní orgán zajistit existenci robustních systémů, které mu umožní získat jistotu, že orgán pracuje tak, jak má.

Navíc je pro zajištění vysoké kvality odborných standardů probační práce velmi důležité sledování různými nezávislými monitorovacími orgány. V některých zemích to může být ombudsman, jinde dohlížecí výbor atd. Bez ohledu na formu takových orgánů vyžaduje toto pravidlo jejich nezávislost a dobré vybavení pro výkon úkolů sledování.

Probační orgány by měly takové kontrolní a monitorovací systémy vnímat jako příležitost pro poučení a zlepšení své práce.

Kompetentní orgán by měl také využít příležitost a seznámit se s realitou probační práce a v případě potřeby obhajovat změny pravidel nebo míry vybavení zdroji jménem orgánu.

Hlava VIII

Výzkum, posouzení, spolupráce s médii a veřejností

104.

Probační praxe by měla být vedena důkazy o účinnosti. Jedním z významných kritérií účinnosti je *snížený počet opakování trestné činnosti*. Zjištění výzkumů prokazují, že v případě, že hodnocení programu zásahů odpovídá rysům pachatele trestné činnosti, lze dosáhnout snížení míry opětovného páchaní trestných činů v měřitelném počtu případů.

V nedávné době měly značný vliv zejména zjištění o tom, *co funguje*. Mnoho z těchto zjištění výzkumů pochází z Kanady a Spojených států amerických, ačkoliv výzkum probíhá také v Anglii a Walesu a dalších zemích. Další země využívají odlišné metodologie probace, jako jsou přístupy na základě silných stránek nebo přístupy sociální práce. Jednotlivé země mohou a měly by během rozvoje vlastního přístupu získávání a interpretace důkazů využívat také důkazy z dalších zemí pro rozvoj vlastní praxe a být si přitom vědomy, že to, co funguje v jedné zemi, nemusí fungovat v jiné.

Veškeré probační metodologie je třeba vždy vznímat jako otevřenou otázku. Prověřené metody zásahu mohou vyžadovat úpravu s tím, jak výzkumy postupně odhalují způsoby jejich fungování a jejich důsledky. Je pravděpodobné, že budou vytvořeny nové metody a bude nutné prozkoumat jejich dopady. Hodnocení účinnosti praxe vyžaduje systematický výzkum. Orgány je mohou a měly by je provádět samy, ale budou také potřebovat spolupráci s výzkumnými odborníky dalších organizací, zejména pak univerzit. Jejich zapojení zajišťuje nezávislost a propůjčuje autoritu tvrzením o účinnosti orgánu. Toto pravidlo uznává hodnotu výzkumu a uznává, že je třeba poskytnout zdroje, aby takový výzkum proběhl, a to formou investic do zlepšení služeb.

105.

Stejně jako praxe musí reagovat na zjištění výzkumu, musí i pravidla pracovat obdobně. Politici v mnoha zemích jsou pod značným tlakem, aby zavedli účinná opatření omezení zločinnosti. Politické iniciativy by měly být podloženy výzkumy, důvody a argumenty, a ačkoliv budou politici nadále citlivě reagovat na legitimní očekávání voličů, měli by prokázat schopnost vést a pokusit se vyhnout jakémukoliv pokušení navrhnout jednoduchá řešení komplikovaných problémů.

106.

Probační orgány by měly aktivně pracovat na vysvětlování své práce veřejnosti. Sem patří rozšiřování faktických informací, jakož i vysvětlování důvodů, proč orgán působí daným způsobem. O výsledcích probační praxe – a také výsledcích dalších sankcí, jako je vazba – by se mělo otevřeně diskutovat. Důvěra veřejnosti vzroste prostřednictvím porozumění.

Příklady dosažených výsledků a úspěchů probace by měly být ohlašovány v médiích: v opačném případě hrozí riziko, že veřejnost bude o probaci slyšet pouze v kontextu incidentu – například v případě spáchání závažného trestného činu, kterého se dopustil někdo pod dohledem.

Není vždy jednoduché vysvětlit komplexní (a někdy nejednoznačná) zjištění výzkumů a média nemohou vždy spoléhat na jejich pravdivou prezentaci. Bez ohledu na to se orgán o to musí pokusit. Kromě jiného je třeba veřejnosti pomoci pochopit, že zatímco probace přináší neocenitelný příspěvek k bezpečnosti společnosti, není možné vytvořit společnost bez rizik a ani probační práce či jiný zásah trestní justice toho nemohou dosáhnout. Nespokojenost je často důsledkem nereálných očekávání a zatímco veřejnost by měla mít vysoká očekávání kvality svých probačních orgánů, musí zůstat nohama na zemi.

107.

Toto pravidlo logicky vyplývá z předchozího. Probační pravidla a praxe se vyvíjejí a tento vývoj je třeba veřejnosti vysvětlovat. Je také důležité, aby veřejnost vnímala probační orgán jako aktivní, reagující organizaci, která je vždy ochotna zvyšovat kvalitu své práce.

108.

Postavení probace a důvěra veřejnosti budou posíleny jasným a realistickým stanovením jejího účelu a transparentnosti její práce. Toto pravidlo dále klade důraz na hodnotu mezinárodní výměny nápadů a praxe. Země se mohou poučit ze zkušeností dalších krajín – nejenom z úspěchů, ale i z chyb.